

# Lassan megöregszünk...

## ELŐREGEDŐ TÁRSADALMAK

A modul szerzője: Magasi András

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI  
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM



# MODULVÁZLAT

## 1. tanóra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>Előzetes feladat</b>					
A	Három önként vállalkozó diáknak a tanár kioszt egy-egy rövid forrást, amit a következő órán ismertetnek. (Az átolvasásukhoz egy szünetnyi idő bőven elegendő!)	Diákok bevonása a ráhangolásba  Feladatvállalás	Egyéni munka – ismertetésre való felkészülés	D1 (Cikkrészletek)	
<b>I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>I/a Arcok a lakosság különböző rétegeiből</b>					
A	A tanár képeket vetít ki az osztálynak különböző emberekről, és jelzi, hogy az órán a magyar társadalom szerkezetével fognak foglalkozni.  3 perc	Ráhangolás a témára illetve az első feladatra	Frontális munka – vetítés, tanári közlés		P1 (Kivetíthető képek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I/b A társadalom csoportjai</b>					
A	A diákok 4-5 fős csoportokat alkotnak. Átgondolják, hogy milyen szempontok szerint lehet csoportosítani a társadalom tagjait (nemek szerinti, életkor szerinti, jövedelmek szerinti stb.). Ötleteiket leírják egy papírra. A szóvivők egymás után megszólalva összegyűjtik a felvetődött szempontokat, amiket valaki összegez a táblán. 7 perc	A vizsgálandó probléma kereteinek felvázolása  Kombinatív képesség Kreativitás Alkalmazkodás	Csoportmunka – ötletbörze  Frontális munka – csoportforgó	Papír, írószer	
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a A magyar lakosság életkori összetétele különböző időszakokban</b>					
A	A tanár felrajzolja a népesség alakulásának három alapsémáját a táblára (P2). A diákok az előzőleg kialakított csoportokban dolgoznak tovább. Megkapják a különböző évekből származó magyar korfákat bemutató grafikonokat (D2), és megvizsgálják, hogyan alakul a népesség száma a különböző életkorú csoportokban, s miként változik a férfiak és a nők aránya a különböző életkorú csoportokban. Megfogalmazzák, hogy melyek a változások fő irányai. A szóvivők megosztják a szerzett tapasztalatokat az osztály többi tagjával. 10 perc	Információk szerzése ábrák értelmezésével  Ábraolvasás Vizuális jelek szavakká fordítása Együttműködés	Csoportmunka – ábrák elemzése  Frontális munka – csoportos szóforgó	D2 (Korfák)  Papír, írószer	P2 (A népesség alakulásának alapsémái)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b Magyarország aktivitási adatai</b>					
A	Minden csoport megkapja a D3a melléklet két grafikonját, amelyekből kiolvasható, miként alakul az aktív munkavállalók aránya hazánkban a lakosság egészéhez viszonyítva. Elemzik az ábrákat, és öt érvényes állítást fogalmaznak meg a témával kapcsolatban. A csoportokban született gondolatokat szóforgóval összesítik, és valaki leírja azokat egy nagy csomagolópapíron.  10 perc	Információk szerzése ábrák értelmezésével  Ábraolvasás Vizuális jelek szavakká fordítása Kombinatív készség Együttműködés	Csoportmunka – grafikonok elemzése  Frontális munka – csoportos szóforgó	D3a (Grafikonok) Papír, írószer  Csomagolópapír Vastag filctoll Ragasztógyurma	
<b>II/c A feketegazdaság által okozott állami bevételkiesés</b>					
A	A három tanuló, aki előzőleg vállalkozott rá, ismerteti az általa elolvasott újságcikkek részleteit. Elmondják, hogy Magyarországon nagyon magas a feketegazdaság aránya, és ezért az állam jelentős bevételektől esik el.  3 perc	Problémafelvetés  Előadókészség Befogadás	Frontális munka – tanulói beszámolók	D1 (Cikk részletek)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/d A magyar nyugdíjrendszer</b>					
A	A tanár röviden ismerteti a hagyományos magyar nyugdíjrendszer legfontosabb jellemzőjét: az éppen járulékot fizetők befizetéseit osztják fel a nyugdíjasok között. Ezután kivetíti a P3 grafikont, amely az aktív és inaktív népesség arányának változásait mutatja Magyarországon 1960–2005 között. Közös fogalmazznak meg állításokat és következtetéseket a látottakkal kapcsolatban. A tanár végül a P4 táblázat kivetítésével röviden bemutatja a most kialakuló új magyar nyugdíjrendszer három pillérét.  7 perc	Új ismeretek nyújtása  Befogadás Együttgondolkodás Elemzőkészség	Frontális munka – vetítéssel kísért tanári magyarázat és irányított beszélgetés	Füzet, toll	P3 (Grafikon) P4 (Táblázat)  Projektor és laptop vagy írás- vetítő
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a Az amerikai, európai és a magyar lakosság aktivitásának összehasonlítása</b>					
A	Minden csoport megkapja a D3b melléklet két grafikonját, és összehasonlítják a magyarországi, az európai és az amerikai aktivitási rátát. Megállapítják, hogy a hazai aktivitás alacsonyabb, mint az EU 15 régi tagjának átlaga, az amerikai adatoknál pedig sokkal rosszabb.  5 perc	Adatok összevetése  Ábraolvasás Elemző készség Együttműködés	Csoportmunka – kerekasztal	D3b (Grafikonok)	

## 2. tanóra

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I. Ráhangelés, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>I/a A magyar lakosságot az előrecedés jellemzi</b>					
A	A tanár kivetíti a lakosság korösszetételének alakulását bemutató P5 diagramot, és az osztály felidéri az előző óra egyik tanulságát: a magyar társadalomra – a fejlett világ többi országához hasonlóan – az előrecedés jellemző. 3 perc	A múlt órai tapasztalatok felidéri  Ábraolvasás Összefüggéslátás	Frontális munka – irányított beszélgetés		P5 (Diagram)
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a Az idős generáció biztonsága</b>					
A	Az előző órán kialakult csoportok dolgoznak tovább. Minden csoport megkapja a D4 melléklet grafikonjait és táblázatait, amiket a csoporttagok elosztanak egymás között, és egyénileg elemeznek. Ezután közösen válaszolnak a D5 feladatlap kérdéseire. A megoldásokat feladatonként haladva összesítik. Amelyik kérdésben nem azonos megoldás született, azt megbeszélik. 12 perc	Adatok közötti összefüggések feltárása  Ábraolvasás Problémaazonosítás Logikus gondolkodás Együttműködés	Differenciált csoportmunka – elemzés és közös feladatmegoldás	D4 (Grafikonok és adatsorok)  D5 (Feladatlap)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b A társadalombiztosítás bevételei</b>					
A	<p>A tanár kivetíti a P6 táblázatot, amely áttekintést ad arról, hogy jelenleg összesen mennyi társadalombiztosítási járulék terheli a munkát Magyarországon, és elmondja, hogy ebből származnak a TB-alapok bevételei.</p> <p>Minden csoport kap négy fogalomkártyát, és átgondolják, hogy milyen összefüggés van a TB-alapok, a fekete munka, a minimálbér és a nyugdíjak nagysága között. Az összefüggéseket megpróbálják egy csomagolópapírra rajzolt ábrán is megjeleníteni. A szóvivők bemutatják megoldásukat.</p> <p>10 perc</p>	<p>Társadalmi jelenségek közötti összefüggések feltárása</p> <p>Logikus gondolkodás Összefüggéslátás Együttműködés</p>	<p>Csoportmunka – összefüggésháló készítése</p>	<p>D6 (Fogalomkártyák)</p> <p>Csomagolópapír Vastag filctollak Ragasztógyurma</p>	<p>P6 (Táblázat)</p>
<b>II/c Az egyén felelőssége a társadalom biztonságáért</b>					
A	<p>A tanár elmondja, hogy Magyarországon teljesen általános, hogy az emberek nem kérnek számlát a szolgáltatóktól, hanem zsebből zsebbe fizetnek. A D7 feladatlap segítségével a csoportok átgondolják ennek a helyzetnek a különféle következményeit.</p> <p>5 perc</p>	<p>Érdekek és értékek ütköztetése</p> <p>Nézőpontváltás Kombinatív képesség</p>	<p>Frontális munka – tanári problémafelvetés</p> <p>Csoportmunka – ötletbörze</p>	<p>D7 (Feladatlap)</p>	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/d Az egyén felelőssége önmagáért</b>					
A	A tanár elmondja, az öregek ellátásának alapkérdése, hogy ki viselje ennek a terhét: az egyén, aki aktív korában takarékoskodással teremti meg öregkorának anyagi biztonságát, vagy a mindenkori fiatal generáció gondoskodik a megelőző korosztályok békés öregségéről, ahogy majd az övéről is az utána jövők fognak gondoskodni. A csoportok átgondolják, hogy melyik forma milyen előnyökkel és hátrányokkal jár (D8) 5 perc	Érdekek és értékek ütköztetése  Nézőpontváltás Empátia Összefüggéslátás	Frontális munka – tanári problémafelvetés  Csoportmunka – ötletbörze	D8 (Feladatlap)	
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a Üzenetek megfogalmazása</b>					
A	A tanulók körbeülnek. A tanár odadobja valakinek a labdát, és közben megfogalmaz egy olyan magatartási formát, amellyel az egyén hozzájárulhat ahhoz, hogy a társadalombiztosítási alapok ne csökkenjenek, illetve egyénileg is gondoskodik önmaga idős korában biztonságáról. 10 perc	A témával kapcsolatos személyes felelősség tudatosítása	Egész csoportos gyakorlat – beszélgetőkör	Labda	

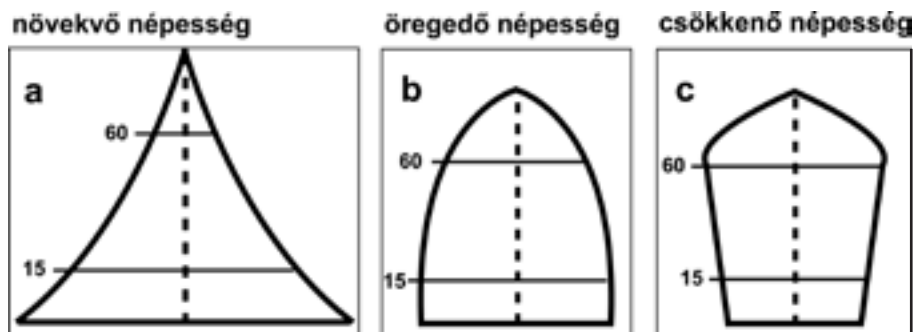


## Tanári segédletek

### P1 Kivetíthető képek

Képek a társadalom különböző csoportjainak tagjairól – a tanár gyűjti össze az internetről, vagy felkér erre egy diákot.

### P2 Minta – a népesség alakulásának alapsémái



### P3 Kivetíthető grafikon



Forrás: KSH adatai alapján

## P4 Kivetíthető táblázat

A magyar nyugdíjbiztosítási rendszer			
Befizetések (a bruttó bér százalékában)	I. pillér	II. pillér	III. pillér
	Állami (tb) nyugdíj	Magán-nyugdíjpénztári nyugdíj	Önkéntes nyugdíjpénztári nyugdíj
Munkavállaló	0,5	8	önkéntes
Munkaadó	18	–	önkéntes

## P5 Kivetíthető grafikon



***P6 Kivetíthető táblázat***

A társadalombiztosításba befizetendő összegek százalékos megoszlása (2006. 09. 01. után)

Befizető	Százalék	Megnevezés
Munkavállaló	4	Természetbeni egészségbiztosítási járulék
	2	Pénzbeli egészségbiztosítási járulék
	0,5	TB-nyugdíjjárulék
	8	Magánnyugdíj-pénztári tagdíj
	?	Nyugdíjpénztári kiegészítés (lehetőség)
	?	Önkéntes nyugdíjpénztári tagdíj (lehetőség)
<b>Összesen:</b>	14,5	
Munkáltató	11	Egészségbiztosítási Alapba
	18	Nyugdíjbiztosítási Alapba
<b>Összesen:</b>	29	

# Civil kezdeményezések

A modul szerzője: Földes Petra



SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI  
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM

## MODULLEÍRÁS

<b>Ajánlott korosztály</b>	17-18 év
<b>Ajánlott időkeret</b>	3 x 45 perc
<b>A modul közvetlen célja</b>	A társadalmi szolidaritás tudatának erősítése és konkrét cselekvési módok bemutatása, valamint az alapítványok működésének megismerése, a civil szerepvállalással kapcsolatos pozitív attitűdök erősítése.
<b>A modul tartalma</b>	Néhány sikeres közhasznú alapítvány tevékenységének megismerése az internet segítségével. Saját közérdekű célok megfogalmazása. A civil világ alapfogalmai. Az alapító okirat részei. Egy saját alapítvány megtervezése. Pályázati vázlat készítése a saját alapítvány nevében. Pályázatok elbírálása megadott szempontok szerint.
<b>Megelőző tapasztalat</b>	Ismeretek és élmények a civil társadalom fogalmáról.
<b>Ajánlott továbbhaladási irány</b>	Modern mecénások című modul, illetve más, a társadalmi szolidaritást érintő témák feldolgozása (szakszervezetek, polgárjogi mozgalmak, polgári engedetlenség stb.).
<b>A kompetenciafejlesztés fókuszai</b>	Személyes kompetencia: kezdeményezőkézség
	Kognitív kompetencia: ismeretszerzés, kreativitás
	Szociális kompetencia: társadalmi érzékenység, szolidaritás
<b>Kapcsolódási pontok</b>	A NAT-hoz: Ember és társadalom
	Tantárgyakhoz: társadalomismeret
	Modulokhoz: 13-14 évesek: Segítő szolgálatok, segítő szakemberek (szka208_48) 15-16 évesek: Európai elvek, autonóm közösségek (szka210_51) 16-17 évesek: Egy csepp emberség. A Csodalámpa Alapítvány (szka211_11), Modern mecénások (szka211_13) Mentőkutyák, kutyás mentők (szkc211_09)
<b>Támogató rendszer</b>	Sansz pályázati és nonprofit portál, <a href="http://www.sansz.org">www.sansz.org</a>

## BEVEZETŐ GONDOLATOK

A modul célja kettős: működő példák bemutatásával szeretnénk növelni a diákok nyitottságát és fogékonyságát a társadalmi szolidaritás iránt. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy mindez ne csak morális síkon történjen meg. Ezért a diákokat egy „saját alapítvány” működtetésével vezetjük be a civil szerepvállalás hangulatába, illetve nehézségeibe. Az élményekkel lehet ugyanis hatékonyan szemléletet formálni és kialakítani a civil szerepvállalás pozitív attitűdjét. Vagyis mindazt, amit a feldolgozás elsődleges céljának tartunk.

## MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A modul időtartama 3 x 45 perc, amit célszerű 45 perc + 90 perc formában megtartani. A feldolgozás sok csoportmunkát igényel, ezért mozgatható berendezésű teremre van szükség. A munkát megkönnyíti és izgalmassá teszi, ha 4-5 számítógép áll rendelkezésünkre. A feladatok azokban ezek nélkül is elvégezhetőek, hiszen az internetről származó anyagokat a mellékletben közöljük.

Az arcualattervező feladatokhoz szükség van csoportonként rajzlappokra és színes író/rajzoló eszközökre. Ha van számítógépünk, ezt a feladatot is elvégezhetjük egy grafikus program segítségével.

A csoportok kialakításánál az egymást választó tagok rendszerét javasoljuk, ahogyan a valóságos civil kezdeményezések is baráti csoportok és hasonlóan gondolkodó emberek közös munkájához kötődnek.

A diákok érdeklődésüknek és készségeiknek megfelelően más és más feladatot fognak maguknak találni a modul feldolgozása so-

rán. (Arcualattervező, koncepcionáló, ötletgazda stb.) Ösztönözzük őket az ilyen munkamegosztásra, és a legjobb adottságaik felhasználására – hiszen ezzel képezzük le legjobban a valóságot! Nem az a fontos, hogy a tanulók minden mozzanatban részt vegyenek, hanem az, hogy mindenki aktívan tevékenykedjen az alapítványa érdekében.

Ha valaki egy-egy feladatot túl részletesnek talál, a tennivalók köre természetesen szűkíthető. Fontos azonban, hogy a kulcselemek ekkor is megjelenjenek a gyakorlatban, és a feladat egyértelmű maradjon. A feladatoknál azonban nem a tartalmi mélység a leglényegesebb, hanem a „megmerítkezés” az adott gondolatban.

## SPECIÁLIS JAVASLATOK AZ ÉRTÉKELÉSRŐL

A tanár meghatározhatja, hogy az 1 000 000 tallér bizonyos részét milyen szempont szerint osszák szét az alapítványok között. Ezzel mederbe tereli az értékelő gondolkodást. Vigyázni kell azonban, hogy a szempontjaival ne nehezeden rá a diákokra, és ne fossza meg őket az értékelés lényegétől.

## A MODUL MELLÉKLETEI

### Tanári segédletek

- P1 Háttér-információk az alapítványokról
- P2 Fogalom meghatározások (megoldókulcs)

## Tanulói segédletek

- D1 Mivel foglalkozik az alapítvány? Csoportos feladatlap. A lapot öt példányban kell sokszorosítani.
- D2 Alapítványok az interneten. Információs kártyák. Minden kártyából egy példányra van szükség.
- D3 Egy alapítvány legfontosabb jellemzői. Csoportos feladatlap. A lapot öt példányban kell sokszorosítani.
- D4 A mi alapítványunk. Csoportos feladatlap. A lapot öt példányban kell sokszorosítani.
- D5 Civil szótár. Fogalomkártyák. A lapokat öt példányban kell sokszorosítani, és felhasználás előtt csíkokra vágva bele kell tenni egy-egy borítékba.
- D6 Az alapító okirat. Csoportos feladatlap. A lapot öt példányban kell sokszorosítani.
- D7 Pályázati kiírás. Csoportos feladatlap. A lapot öt példányban kell sokszorosítani.
- D8 Játékpénzek. A lapot annyi példányban kell sokszorosítani, hogy a minden csoportnak 1 millió tallérnyi elosztható pénze legyen. A játékpénzeket a felhasználás előtt szét kell vágni.

## MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>I/a Mit tudsz róla?</b>					
A	A diákok öt csoportot alakítanak, amelyek a foglalkozás végéig együtt maradnak. Minden csoport megkapja a D1 feladatlapot, és megpróbálják kitalálni, hogy milyen profilú alapítványok logóit látják rajta. A szóvivők ismertetik csoportjuk ötleteit. Végül a tanár elmondja, hogy konkrétan melyik alapítványokról van szó.  15 perc	Kontextusteremtés, csoportalakítás  Emlékezet Fantázia Képolvasási képesség	Csoportmunka – közös feladatmegoldás  Frontális munka – csoportforgó	D1 (Feladatlap)	
B	Ugyanez a feladat elvégezhető úgy is, hogy a csoportok ismerik az öt alapítvány nevét, és párosítják azokat a logókkal, majd értékelik az ábrákat a kifejezőerő és az esztétikum szempontjából.  15 perc	Kontextusteremtés, csoportalakítás  Emlékezet Fantázia Képolvasási képesség	Csoportmunka – közös feladatmegoldás  Frontális munka – közös megbeszélés	D1 (Feladatlap)	A D2 kártyák információi a táblára felírva



	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I/b Gyűjts információt!</b>					
A	<p>Minden csoport húz egyet a D2 melléklet információs kártyái közül, és megkapja a D3 feladatlapot. A lap és az internet segítségével rövid idő alatt igyekeznek minél több dolgot megtudni az adott szervezetről. Az alapítványok küldetésnyilatkozatának kulcsmondatát külön is felírják egy-egy nagyobb papírra.</p> <p>Egymás munkáját a szakértői mozaik módszerével átszervezett csoportokban ismerik meg a tanulók. Az alapítványi küldetésnyilatkozatokat végül kiteszik a falra.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Bepillantás néhány sikeres alapítvány munkájába</p> <p>Szövegértés Lényegkiemelés</p>	Csoportmunka – információgyűjtés és szakértői mozaik	<p>D2 (Információs kártyák)</p> <p>D3 (Feladatlap)</p> <p>5 számítógép internetkapcsolattal</p> <p>5 nagy papírlap Színes filctollak Ragasztógyurma</p>	
B	<p>Ha nem oldható meg a számítógép-használat, a tanár minden csoport számára készít egy nyomtatott anyagot a P1 melléklet alapján. A feladat azonban ebben az esetben is ugyanaz, mint az A változatnál.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Bepillantás néhány sikeres alapítvány munkájába</p> <p>Szövegértés Lényegkiemelés</p>	Csoportmunka – információgyűjtés és szakértői mozaik	<p>D2 (Információs kártyák)</p> <p>D3 (Feladatlap)</p> <p>A tanár által készített lapok</p>	P1 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I/c Te milyen célért dolgoznál?</b>					
A	<p>Az eddigi tapasztalatokat is figyelembe véve a csoportok átgondolják, hogy ha ők maguk hoznának létre egy alapítványt, akkor milyen célért dolgoznának a legszívesebben. Gondolataikat a D4 feladatlap segítségével rögzítik. Végül megfogalmazznak egy rövid küldetésnyilatkozatot is. Nevüket és küldetésnyilatkozatukat mindannyian ismertetik.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>A tanultak és a saját érdeklődés, motiváció összekapcsolása</p> <p>Kreativitás Önállóság Szövegalkotás</p>	Csoportmunka – közös alkotás	D4 (Feladatlap)	
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a Fogalomtisztázás</b>					
A	<p>Minden csoport kap egy borítékot, amelyben fogalmak és meghatározások találhatóak. Az a feladatuk, hogy rendeljék egymáshoz az összetartozó elemeket.</p> <p>Miután ez megtörtént, szóforgóval egyeztetik a megoldásokat, majd felragasztják azokat egy lapra. A későbbiekben erre még szükségük lesz a csoportoknak.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>Alapfogalmak megismerése, új ismeretek szerzése</p> <p>Szövegértés Rendszerezés Asszociáció</p>	Csoportmunka – definícióalkotás	D5 (Szétvágott fogalomkártyák)	P2 (Megoldókulcs)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b Egy alapítvány létrehozása</b>					
A	<p>A D6 melléklet segítségével a csoportok létrehoz- zák saját alapítványukat, és megtervezik logójuk- kat. A csoportokon belül a tagok maguk osztják fel a feladatokat egymás között.</p> <p>Az elkészített Alapító Okiratot a csoportok (alapít- ványok) a pedagógusnak mint bíróságnak nyújt- ják be, aki, ha megfelelőnek tartja, elfogadja és nyilvántartásba veszi azokat. A nyilvántartásba vett alapítványok nevüket és logójukat elhelyezik a táblán. (Az elkészült alapító okiratok belépőül szolgálnak a következő feladathoz.)</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Az alapítási eljárás váz- latos megismerése, an- nak érzékeltetése, hogy a civil tevékenységnek része az alapos háttér- munka is</p> <p>Szövegértés Ismeretek alkalmazása Kreativitás Vizuális kifejezőkészség</p>	Csoportmunka – kö- zös feladatmegoldás munkamegosztásban	<p>D6 (Alapító okirat sablon)</p> <p>Rajzlap és színes rajzeszközök a logó készítéséhez</p>	
<b>II/c Pályázatírás</b>					
A	<p>A csoportok megkapják a D7 pályázati kiírást. A feladatuk az, hogy alapítványuk nevében készít- sék el egy olyan pályázat vázlatát, amely megfelel a kiírásban szereplő prioritásoknak és feltételek- nek.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>A tanultak alkalmazá- sa kreatív feladat ke- retében</p> <p>Ismeretek felidézése Szövegalkotás Kreativitás</p>	Csoportmunka – kö- zös alkotás	D7 (Pályázati ki- írás)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/d Pályázatok bemutatása, értékelése</b>					
A	<p>Az alapítványok bemutatják pályázataikat. Minden csoport (alapítvány) bírálóbizottság is egyúttal, amely 1 000 000 tallért oszt szét az alapítványok között, amit a tanár előzőleg a rendelkezésükre bocsátott. A bemutatók után a kuratóriumok visszavonulnak, és értékelik az alapítványok munkáját. Elosztják közöttük az 1 000 000 tallért, és az összeget beteszik az illető alapítvány borítékjába. Az alapítványok ezután felbontják borítékjaikat, és szembesülnek azzal, hogy társaik milyenek ítélték a pályázatukat.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>A munka bemutatása, értékelés megkezdése</p> <p>Szóbeli kommunikáció Érvelés Értékelés</p>	<p>Frontális munka – bemutatók</p> <p>Csoportmunka – a társak terveinek értékelése</p>	<p>D8 (Játékpénzek)</p> <p>Csoportonként 4 boríték</p>	
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a Értékelés</b>					
A	<p>A csoportok szóvivői megindokolják saját döntésüket, majd közösen megbeszéljük az egyes alapítványi koncepciók erősségeit és gyengéit. A csoportok értékelik a csoporton belüli munkamegosztást, és megfogalmazzák a jövőre vonatkozó tapasztalatokat. A tanár is elmondja a véleményét a munka egészéről.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>A folyamat értékelése</p> <p>Értékelés Önértékelés</p>	<p>Frontális munka – beszélgetőkör</p>		<p>A foglalkozáson született munkák</p>

## Tanári segédletek

### *P1 Háttér-információk az alapítványokról*

Arra az esetre, ha nem oldható meg az internet óra használata

#### **a) Egy csepp figyelem!**

Az *Egy csepp figyelem Alapítvány*t a kereskedelmi televíziókból ismert Erős Antónia hívta életre. Az volt a célja, hogy segítse a cukorbetegség korai felismerését.

Magyarországon jelenleg 500 ezer regisztrált cukorbeteg él, ez a teljes lakosság 5%-a. Az arányszám megfelel a nemzetközi átlagnak. A legfrissebb kutatások szerint azonban ma már a 8-10%-ot közelíti meg a diabéteszben érintettek száma világviszonylatban és Magyarországon is. Azaz a regisztrált cukorbetegek mellett nagyon sokan élnek úgy együtt a betegséggel, hogy nem tudnak róla.

Magyarországon jelenleg nem létezik átfogó program arra, hogy a még fel nem fedezett cukorbetegek minél korábbi stádiumban eljussanak a szakorvoshoz. Ezért jött létre az „Egy csepp figyelem!” elnevezésű alapítvány. Az a célja, hogy életre hív egy mozgalmat, amelynek keretében bárki önkéntesen ellenőrizheti a vércukorszintjét. A kampány 2005. november 14-én, a Cukorbetegek Nemzetközi Világnapján indult el országszerte, 55 patikában, ahol bárkinek lehetősége van a vércukormérésre. (195 Ft/egységcsomag)

2006 februárjától újabb patikák csatlakoztak a programhoz, így jelenleg 170 kiemelt gyógyszertárban lehet vércukorszintet mérni. Április végére már több mint 200-ra bővül azon patikák száma, amelyek megfelelnek az Egészségügyi Minisztérium és az ÁNTSZ által jóváhagyott protokollnak. A program része egy modellkísérlet, amely a tengerentúlon már bevált gyógyszerészi gondozóprog-

ram létrehozását célozza meg, Magyarországon egyedülállóan. A gyógyszerészi gondozás az Egy csepp figyelem Alapítvány kampányával a vércukormérés területén indult el Magyarországon, és a tervek szerint további elemekkel – vérnyomásmérés, koleszterinszint mérés, felvilágosítás – bővül majd az évek alatt.

Több ezer ember fordult meg az Egy csepp figyelem Alapítvány ingyenes családi egészségnapján 2006. november 12-én, amelyet részben az Alapítvány programjainak egyéves évfordulója, részben a Diabétesz Világnap tiszteletére rendezett meg az Erős Antónia által létrehozott szervezet.

A regisztrált adatok szerint 6-7 ezer ember élt a 12 féle ingyenes szűrés lehetőségével, miközben színes gyermek- és színpadi programok szórakoztatták a közönséget. Vércukormérési rekord is született: több mint 5000 ember mérette meg vércukorszintjét, akik közül csaknem 200-nak volt magasabb az értéke a kívánatosnál. Őket a szakemberek orvoshoz irányították, aki diagnózist állíthat fel.

A diabétesz korai felismeréséért küzdő alapítvány az elmúlt egy évben számos helyen mért vércukorszintet. A gyógyszerészekkel közösen elindított gyógyszerári mérésben 30 000 ember mérte meg saját vércukrát. A rendezvényen dr. Antal Csaba, országos tisztifőgyógyszerész bejelentette, hogy a patikai vércukormérés folytatódik, valamint jövő év derekától várhatóan elkezdik a koleszterinmérést is a narancssárga felkiáltójellel megjelölt patikákban. Az Egy csepp figyelem Alapítvány folytatja munkáját. 2007-ben a középiskolai mérések mellett főiskolai, egyetemi tanácsadást tervez, és számos rendezvénnyel várja majd azokat, akik egy csepp figyelmet szeretnének szálni egészségükre.

### b) Tájékoztató a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat tevékenységéről

A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesületét 1990 májusában alapították a hannoveri szervezet mintájára és támogatásával. Célja a fizikailag és értelmileg sérült, az árva és más, rászoruló gyermekek felkarolása, életkörülményeik javítása és jövőjük megalapozása. A Szolgálat a Fővárosi Bíróság végzése alapján 1998. január 1-től, 2369. sorszám alatt nyilvántartott, kiemelten közhasznú szervezet formájában, vallásra, politikára és nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül, önkéntes alapon működik. Fő programjaik:

#### Egészségügyi program

2003-ban 71 magyarországi és külföldi gyermek kivizsgálásának, gyógykezelésének és műtétjének költségét fedezték. Mindennapos kapcsolatban állnak a Heim Pál Gyermekkorházal és a Budai Gyermekkorházal.

Évente két alkalommal önkéntesekből álló orvoscsoport utazik a romániai Hargita megyébe, ahol a Megyei Kórházban, csecsemőotthonban, iskolákban és árvaházakban vizsgálják és gyógykezelik a rászoruló gyermekeket. 2003-ban összesen 5010 gyermek vett részt orvosi szűrővizsgálaton. Ezen túlmenően gyógyszerrel, műszerrel és tapasztalataikkal segítik a szóban forgó intézményeket. 1995-ben mozgó fogászati rendelőként működő autóbust vásároltak, melynek feladata olyan gyermekek és fiatakorúak fogászati kezelése, akik lakóhelyük egészségügyi infrastruktúrájának hiányosságai, higiéniai szokásai vagy más tényezők miatt nem részesülnek ilyen ellátásban. Céljuk továbbá, hogy széles körű szűrőprogramokat és szájhigiénés felvilágosító munkát végezzenek.

2002 szeptemberében megnyitották orvosi rendelőjüket a rászoruló gyermekek részére. Jelenleg gyermekgyógyászati és gyermekneurológiai szakrendelés folyik hiperaktív, magatartászavarokkal küszködő gyerekek részére. A Szolgálat anyagi helyzetétől függően szeretnék beindítani a gyermekszemészeti, nőgyógyászati, bőrgyógyászati és ortopédiai szakrendelést is.

#### Gyermekélelmezési program

2003-ban 1197 gyermek iskolai, illetve óvodai étkezési díját vállalták át, csaknem 16,5 millió forint összegben. Ezt a juttatást – pályázat útján – a szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek kapják. A megfelelő iratok (jövedelem- és iskolalátogatási igazolás) birtokában, s azokat mérlegelve döntenek a fél vagy egész tanévre szóló támogatás odaítéléséről. A támogatást a gyermek nevére, közvetlenül az óvodának vagy iskolának folyósítják.

#### Nevelőszülői program

Modellnek szánt programjuk keretében Budapesten és Fejér megyében, 7 nevelőcsaládban 27 állami gondoskodásban lévő gyermek családi nevelését biztosítják. Nagy hangsúlyt fektetnek a gyermekek személyre szabott gondozására, nevelésére és fejlesztésére; ennek érdekében a nevelőszülők munkáját gyermekorvos és gyógypedagógus is támogatja. Szükség esetén külső szakemberek – pl. fejlesztő pedagógus, gyermekpszichológus, gyógytornász – segítségét is igénybe veszik. A családoknak évről évre biztosítják a számukra egyébként nem, vagy csak nehezen elérhető üdülés lehetőségét, számos kulturális programot, és a nevelőszülők számára rendszeresen továbbképzéseket tartanak.

### Képzési és továbbképzési program

Orvosok, gyógypedagógusok, laboránsok, gyermekintézményi dolgozók, állami gondozott és más, hátrányos helyzetű gyermekek képzését, továbbképzését szervezik.

Pályázati rendszerük keretein belül 2003-ban 288 hátrányos helyzetű gyermek tehetséggondozását segítették ösztöndíj és tanszertámogatás formájában. Szintén pályázati rendszerben 10 intézmény dolgozóinak számítógépes képzését támogatták. Szolgálatuk közreműködésével és támogatásával jött létre a Magyar Lovasterápia Szövetség, mely rendszeresen szervez lovasterápiás szakemberképző kurzusokat elméleti és gyakorlati képzéssel.

### Segélyszállítmányok

Elsősorban Romániába és a volt Jugoszlávia területére juttatnak el segélyszállítmányokat, de vittek már segílyt Bangladesbe, Oroszországba és Ukrajnába is. 1999 júniusa óta a Menekültügyi Hivatalon keresztül kapcsolatban állnak a debreceni befogadóállomással, a békéscsabai és a végsei menekülttáborral, ahol segítik az ideiglenesen ott élő gyermekek oktatásának, szabadidős tevékenységének szervezését és finanszírozását, valamint segélyszállítmányokat juttatnak el nekik.

### Rendezvények

Gyermeknapra és karácsonyra rendezvényeket szerveznek azzal a céllal, hogy az arra rászoruló gyermekeket megvendégljék. Igen hamar népszerűvé vált kétnapos, ingyenes gyermeknapra rendezvényük – amelyet immár tíz éve a Főpolgármesteri Hivatallal közösen rendeznek – minden évben három-négyszázezer látogatót vonz

a Városligetbe. Erre a programjukra minden évben 1100 szegény sorsú gyermeket hívnak vendégül hazai gyermekintézményekből és a környező országokból.

Évről évre több jótékonyági rendezvényt tartanak annak érdekében, hogy azok bevétele hozzájáruljon programjaik működtetéséhez. A jótékonyági rendezvények sorából kiemelkedik Kocsis Zoltán születésnapra koncertje május 30-án, amelyet élete végéig a Szolgálat javára ajánlott fel. Korábbi koncertjeik hangfelvételeiből Kocsis Zoltán és Perényi Miklós átadott számukra néhányat, s az ezekből készített CD és kazetta értékesítése szintén a Szolgálat programjainak működtetését segíti. Katona Klári „...neked” című zenei albuma bevételeinek egy részét a Szolgálat számára ajánlta fel.

Minden évben az ünnepet megelőző hetekben karácsonyi jótékonyági estet rendeznek.

### Film, televízió és fotódokumentáció

Szociálisan nehéz helyzetben lévő gyermekek sorsát dokumentálják; kórházak, iskolák és egyéb gyermekintézmények problémáit mutatják be.

1996 óta hatszor készítették el 12 részes, „Egy-Másért” című televízióműsorukat, amely 10-10 olyan magyarországi intézményt mutat be, amelyeknek lakói, és maga az intézmény is támogatásra szorul.

### Kortárs Képzőművészeti Gyűjtemény

Az 1995-ben alapított gyűjteményük elismert hazai kortárs művészek által adományozott műalkotásokból áll, s felajánlások révén folyamatosan gyarapszik. Jelenleg 61 műalkotás van a birtokukban. Bak Imre, Bernát András, Bullás József, Dienes Gábor, Fehér László,



Gábor Áron, Károlyi Zsigmond, Klimó Károly, Koncz András, Konkoly Gyula, Maurer Dóra, Mazzag István, Nádler István, Nemere Réka, Soós Tamás, Szűcs Attila, Tzortzoglou Georgios és Záborszky Gábor festményét, Pálffy Árpád szobrait adományozta nekik. A gyűjteményt az elmúlt években a budapesti Brit Nagykövetségen, a bécsi Coutts Bankban és a Frankfurti Nemzetközi Könyvvásáron állították ki. Távlati céljuk, hogy a gyűjtemény értékesítéséből befolyt összeget programjaik megvalósítására fordítsák.

A Nemzetközi Gyermekekmentő Szolgálat Magyar Egyesület kiemelten közhasznú szervezet, így a számukra juttatott adományok az adományozó adóalapjából a legkedvezőbb feltételek mellett írhatók le. Az adományokról adóigazolást bocsátanak ki. A beérkezett adományok elosztásáról, programjaink működtetéséről mindenkor a Szolgálat – feladatát társadalmi munkában végző – elnöksége dönt.

### c) Menhely Alapítvány

1989 óta működő budapesti, hajléktalan embereket segítő szervezet.

Céljuk az otthontalanul élő, szociális és mentális okok miatt a hátrányos helyzetű emberek helyzetének javítása.

Ennek érdekében összetett, többszintű hajléktalanellátó rendszert működtetünk, amelyben a fedél nélküli emberek az alapvető információk, alapismeretek beszerzésétől kezdve a bonyolultabb, nehezebben intézhető (akár jogi természetű) ügyek megoldásáig is segítséget kapnak szociális munkásainktól, esetenként egyéb területek általunk felkért szakembereitől.

A fedél nélkül élőket segítő munkatársaink feladatuknak érzik a hajléktalanná vált emberek társadalmi visszailleszkedésének megkönnyítését.

A Menhely Alapítvány kiemelten közhasznú szervezet.

Előzmények:

A világgazdasági helyzet romlása a 70-es években a magyar gazdaságra is kihatott. A változások következményeként a leginkább elszegényedett csoportok támogatására jött létre Solt Ottília vezetésével a Szegényeket Támogató Alap (SZETA), amely a segítségnyújtáson kívül a szegénység állami elismerését és a szervezett ellátások kialakítását is szorgalmazta. Az ellátórendszer fejlődésének fontos lépése volt, hogy 1985–86-ban, az egyre növekvő szükségre válaszolva létrejöttek az első családsegítő szolgálatok.

**1989 decemberében** a Magyar Államvasutak akkori vezetése úgy döntött, gátat kíván vetni annak a pályaudvarokon egyre inkább elterjedt szokásnak, hogy a fedelet nem találó emberek éjszakáikat egyre gyakrabban ott töltik. A pályaudvarok éjszakai bezárására adott spontán reakciók egyike volt a főváros központjában, a Blaha Lujza téri aluljáróban a hajléktalanok ülösstrájkja. A demonstráció-hullámhoz a demokratikus ellenzék is csatlakozott, és a társadalom figyelme is kísérte az események menetét. Ennek hatására az állam két munkásórlaktanyát adott át éjszakai szállás kiépítése céljából. Az egyik laktanyában kialakított szállást a demonstrációk következtében megalapított Menhely Alapítvány működtette.

Az Alapítványt a SZETA, a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság, az Újpesti Családsegítő Központ, az Oltalom Karitatív Egyesület és a Fővárosi Tanács hozták létre. Alapító Okiratukban nem csupán éjszakai szállás üzemeltetését, hanem jóval tágabban, a hajléktalan helyzetbe került emberek komplex segítségét tűzték ki céljukul.

A Menhely Alapítvány azóta folyamatosan fejlődik, újabb intézményeket nyitottak, egységeik indulása is az újabb és újabb felfedezett szükségekre adott válasz volt:



MEGALAKULÁS	PROGRAM	FUNKCIÓ
1989. december	„Vajda 3” Menhely	szállás biztosítása fedél nélkül élő emberek számára
1990. március	Hajléktalan Gondozási Központ	otthonatlan emberek egyéni- és családgondozása
1990. augusztus	Ügyfélszolgálati Iroda	segítségnyújtás alapvető iratok beszerzésében, pótlásában, juttatások biztosítása
1992. október	Szociális Szolgáltató Iroda	a hajléktalan emberek jogosultságainak érvényesítése, a munkába álláshoz szükséges iratok beszerzése
1994. január	Práter utcai Nappali Melegedő és Európa Szoba	mosási, tisztálkodási lehetőség, és élelem biztosítása, munkaközvetítés, munkábaállás támogatása
1992. október	Fedél nélkül – hajléktalanok lapja	fedél nélkül élő emberek által írt, szerkesztett és terjesztett újság
1994. január	Diszpécser Szolgálat	napi 24 órában működő információs és segélytelefon
1997. november 1.	Kürt Nappali Melegedő, Filmklub, Nyitott ház	mosási, tisztálkodási lehetőség, csomagmegőrzés, szabadidős programok biztosítása otthonatlan emberek számára
1998. február	Módszertani egység	alapítványon belüli oktatási, továbbképzési programok szervezése, a hajléktalanság kutatása
1998. november	Krizisautó	a közterületeken krízishelyzetbe kerülő emberek ellátása
2000. szeptember	Jogvédő Fórum	hajléktalanságuk miatt sérelmet szenvedő emberek jogi képviselője
2000. szeptember és 2003. szeptember	Lakhatási modell program	albérlési és étkezési hozzájárulás munkába álló otthonatlan emberek számára, kiléptető lakás üzemeltetése

**d) A Rák ellen, az emberért, a holnapért**Az alapítvány története

Az Alapítványt 1985-ben hét magánember azért hozta létre nyitott, közérdekű kötelezettségvállalásként, mert az alapítók:

- **Érezték**, hogy a fejlett, nyugati társadalmakhoz hasonlóan Magyarországon is egyre nagyobb szükség van az egészségvédelmet, az életminőség javítást és rehabilitációt szolgáló civil szervezetre.
- **Hitték**, hogy a szemléletváltás, tudatformálás és prevenció érdekében a civil szervezetek hatékonyabban, olcsóbban és gyorsabban tudnak elvégezni az egészségkultúra javításáért olyan feladatokat, amelyekkel az állam több évtizede nem tud megbirkózni.
- **Bíztak benne**, hogy a kezdeményezés támogatókra talál, és a néhány ezer forintos induló tőke a lakosság segítőkészségének köszönhetően lehetővé teszi a folyamatos, hatékony munkát.

**Az Alapítványt közadakozás tartotta és tartja fenn. Ez a bizonyíték arra, hogy a rák ellen, az egészség megőrzéséért folytatott munka Magyarországon közügy.**

Több tízezer embernek tudtak segíteni a rák megelőzésében és a gyógyulásban.

Az adományok lehetővé tették:

- Támaszadó Szolgálat működtetését.
- Ingyenes tájékoztató anyagok többmilliós példányszámban való kiadását, a megelőzéssel, a rehabilitáció lehetőségeivel foglalkozó számos kiadvány és könyv megjelentetését.
- Rendszeres képzések szervezését, amelyek segítséget jelentenek a szakemberek, a civil szervezetek munkatársai és a gyógyulók számára.
- Anyagi támogatás biztosítását az újonnan szerveződő rákellenes civil szervezetek működéséhez.
- A betegek immár tíz éve tartó ingyenes üdülésének biztosítását a hagyatékként kapott balatoni nyaralóban.

A Szervezetről

Az Alapítvány kuratóriuma 9 fős, szakmai vezetője dr. Eckhardt Sándor professzor. A kuratórium az Alapítvány létrejötte óta ellenőrző feladatokkal, társadalmi megbízatásként látja el a feladatát.

Az Alapítvány kezdetben 10 évig kizárólag önkéntes munkatársakkal, térítés nélkül dolgozott. Ez biztosította, hogy az összegyűjtött pénzt szinte teljes egészében a programokra fordítsák, de nem tette lehetővé, hogy állandó, jó szakemberekből álló stáb jöjjön létre. Ezért először az ügyvitelre, később a programok megvalósítására szerény fizetéssel néhány munkatársat vettek fel. Ma a lelkes csapat 12 főből áll, akik számára a nemes ügy szolgálatot, nem csak munkahelyet jelent.

Küldetésük

A rákhalálozás csökkentéséért vívott küzdelmet az egészségügy keretei közül kivinni az emberek közé, tanítani a megelőzés lehetőségeit, aktivizálni a betegeket a gyógyulásért, az életminőség javításáért, a rehabilitációért folytatott munkában.

Célkitűzésük

A társadalom széles rétegei számára elfogadottá, és a gyakorlat szintjén is használható ismeretté tenni azt, hogy a rák megelőzhető, és a betegségből meg lehet gyógyulni. Társadalmi mozgalmat indítani a rákbetegség megelőzéséért, a gyógyítási eredmények és az életminőség javításáért.

Filozófiájuk

Hiszik, hogy a beteget a gyógyításban szövetségessé kell tenni, mert a gyógyulás hite ugyanolyan fontos, mint a magas szintű orvosi ellátás. A lakosság egészségvédelmét, a rákmegelőzést, a betegek életkilátásainak javítását, rehabilitációját kívánják szolgálni úgy, hogy az érintettek a saját bőrükön érezzék, hogy értük vannak.

**e) Kézenfogva Alapítvány**

1993-ban jött létre azzal a céllal, hogy országos szinten próbáljon javítani az értelmi és halmozottan fogyatékos gyermekek és felnőttek, valamint hozzátartozóik, segítőik és a velük foglalkozó szakemberek, civil szervezetek helyzetén.

Küldetésük

„Alapítványunk olyan társadalmat tart ideálisnak, amelyben az értelmi és halmozottan fogyatékos emberek a társadalom egyenértékű tagjaiként részt vesznek a társadalmi élet minden területén. Semmi sem akadályozza meg őket abban, hogy a nem fogyatékos társaik között éljenek az egész életük során, az életük ritmusa hasonló legyen a környezetükéhez, játszhasanak, tanulhasanak, dolgozhasanak, a képességeik fejlesztéséhez megkapjanak minden segítséget a lakóhelyük közelében, és gyakorolhasák jogaikat. Ebben a világban a nem sérültek ismerik őket, és partnerként fogadják el őket.”

A Kézenfogva Alapítvány egy ilyen társadalom kialakításának szolgálatába állítja kapacitásait és erőforrásait.

Küldetésük megvalósítása érdekében céljaikat ma így csoportosítják:

- Az értelmi és halmozottan fogyatékos gyermekek és felnőttek életkörülményeinek javítása, fejlesztésük elősegítése.
- Az őket segítő, illetve velük foglalkozó szakemberek segítése képzésekkel.
- Az értelmi és halmozottan fogyatékos emberek társadalmi elfogadásának növelése.

A Kézenfogva Alapítvány a következő területeken fejti ki tevékenységét az értelmi és halmozottan fogyatékos gyermekek és felnőttek, valamint hozzátartozóik, segítőik és a velük foglalkozó szakemberek, civil szervezetek javára:

- Információs szolgálat
- Képzések
- A szolgáltatások fejlesztése

- Kutatás
- Közvéleményformálás
- Nemzetközi programok

#### Egy példa közvélemény-formáló programjaikra:

A Kézenfogva Alapítvány 2007-ben ismét útnak indítja országjáró, közvélemény-formáló kamionját azzal a céllal, hogy az értelmi fogyatékos és ép embereket közelebb hozza egymáshoz. Az értelmi fogyatékos emberek elfogadottságának növelése érdekében olyan integrált események szervezését kezdeményezzük, ahol a fogyatékos emberek pozitív társadalmi szerepekben, önálló, autonóm személyiségként mutathatják meg magukat. Legyen az Ön szervezete/intézménye is részese a 2007. évi eseménysorozatnak!

PÁLYÁZZON, hogy a FOGADD EL, FOGADJ EL kampány kamionja 2007-ben Önökhöz is eljusson!

#### ***P2 Fogalommeghatározások***

Civilszféra	az államtól független, állampolgári kezdeményezésen alapuló szerveződések összessége
Non-profit szervezet	nem nyereségorientált, a bevételt a tevékenységébe visszaforgató szervezet
Alapítvány	tartós közérdekű célra létesített, önálló jogi személyiségű, önálló kuratóriummal (irányító szervvel) rendelkező, az alapítótól elkülönült vagyontömeg
Adomány	anyagi vagy más javak ellenszolgáltatás nélküli juttatása

Apport	tárgyi vagy szellemi javak felajánlása gazdálkodó szervezeteknek
Közhasznú szervezet	társadalmi cél érdekében, haszonszerzési cél nélkül működő szervezet
Kiemelten közhasznú szervezet	kérelem alapján megadható minősítés, ha a szervezet állami vagy önkormányzati feladatot lát el (pl. oktatás, szociális gondozás stb.)
Kezelő szerv	az alapítványi vagyon kezelője, más népp: kuratórium
Kuratórium	az alapítványi vagyon kezelője, más népp: kezelő szerv
Kurátor	kuratórium (kezelő szerv) tagja
Ingó vagyon	a szervezet tulajdonában lévő tárgyak, berendezések
Ingatlanvagyon	a szervezet tulajdonában lévő házak, telkek stb.
Határozatképesség	döntéseknél a szavazati joggal bírók meghatározott arányú részvétele (általában 50% + 1 fő)
Szótöbbség	szavazásnál a jelenlévők többségének „igen” szavazata
Minősített többség	szavazásnál a szavazásra jogosultak meghatározott többsége (pl. 2/3, 3/4 stb.)

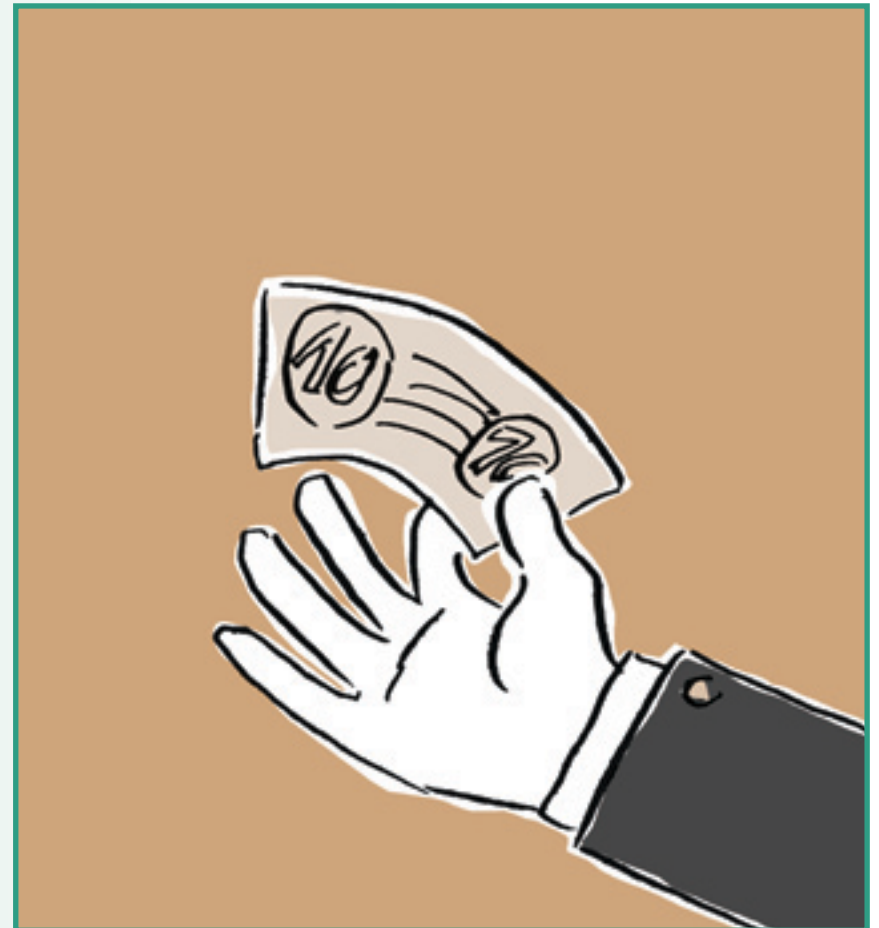
Alapítvány bejegyzése	bírósági nyilvántartásba vétel, a működési jog elnyerése
Jogi személy	jogképességgel rendelkező, nem természetes személy (köthet szerződést; pl. cégek, alapítványok)

# Minden eladó! Minden eladó?

A modul szerzője: Sallai Éva

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI  
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM



## MODULLEÍRÁS

<b>Ajánlott korosztály</b>	16-17 évesek
<b>Ajánlott időkeret</b>	2 x 45 perc
<b>A modul közvetlen célja</b>	A diákok gondolkodjanak el azon, milyen szerepet játszik a pénz a világban, az egyes emberek életében és a saját életükben. Tudatosítsák a pénz helyét, szerepét jövőjük alakulásában. Gondolják át, hogy a mai világban valóban eladó-e, illetve megkapható-e minden. Gyakorolják az érvelést, a vitában való részvételt.
<b>A modul tartalma</b>	A Tisztességtelen ajánlat című film tartalma. A tisztességhez kapcsolódó fogalmak köre. Mi az, ami eladó, és mi az, ami nem? Milyen konkrét körülmények befolyásolják az ember döntéseit? Mekkora a pénz hatalma? Milyen próbái vannak a tisztességünknek? Beszélgetés és vita a tisztességről.
<b>Megelőző tapasztalat</b>	Személyes tapasztalatok a pénzről, a tisztességről.
<b>.Ajánlott továbbhaladási irány</b>	Értékkonfliktusok kezelése.
<b>A kompetenciafejlesztés fókuszai</b>	Személyes kompetencia: felelősségtudat Kognitív kompetencia: etikai normák ismerete, kritikai gondolkodás Szociális kompetencia: mások véleményének tiszteletben tartása, érvelés, döntés
<b>Kapcsolódási pontok</b>	A NAT-hoz: Ember és társadalom, Művészetek – Mozgókép kultúra és médiaismeret Tantárgyakhoz: etika, osztályfőnöki óra, társadalomismeret Modulokhoz: 13-14 évesek: Neked is van bundád? (szkb208_07) 14-15 évesek: Vétkesek közt cinkos, aki néma (szka209_27)_ 15-16 évesek: Hová tűnt az erkölcsi halál? (szka210_45) 16-17 évesek: Senkinek a zsebében nincs a bölcsek köve (szka211_23)

**Támogató rendszer**

Kósáné Ormai Vera – Völgyi Péterné: *Az erkölcsi gondolkodás fejlesztése konfliktushelyzetek alkalmazásával*. Megjelent: *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek* (szerk.: Szekszárdi Júlia), OKI Kiadó – Dinasztia Tankönyvkiadó, 2001, 215–240. o.



## MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A tanulók a foglalkozás előtt együtt megnézik a Tisztességtelen ajánlat című filmet. Ezt a filmet szinte minden videotékában megtaláljuk. Javasoljuk, hogy a tanár nézze meg előre a filmet. A film története segíti a tanulókat annak végiggondolásában, hogy milyen embert próbáló helyzetek vannak a pénz hatalmából fakadóan. Napjainkban sokszor fogalmazódik meg a filmben elhangzott mondat. Minden eladó. Szerencsés esetben a foglalkozásokon sikerül gondolatban eljutni odáig, hogy a tisztességes életnek is van nyeresége az egyén számára. Büszke lehet magára az ember, akinek van tartása, s aki a legtöbb helyzetben tisztességes marad.

Fontos, hogy a beszélgetést vezető pedagógus kellő nyitottsággal fogadja a diákok véleményét, fogadja el a szokatlan vagy tőle távol álló érveléseket is. Ebben a folyamatban a pedagógusnak az a dolga, hogy próbálja megmutatni a téma sokféle összetevőjét, és nem az, hogy megegyezésre törekedjék. A film feldolgozásához azért nem adunk instrukciókat, mert minden pedagógus maga tudja, hogy milyen elemzésben érzi magát biztonságban.

A téma feldolgozása két részre bontható. Az első órában a film tartalmáról beszélgetnek a tanulók, a második órában viszont a hétköznapi helyzetekről cserélik ki véleményüket.

A sémát (D2) a páros beszélgetés előtt el kell magyarázni. Az egyes vonal két oldalán jelöljük, hogy a vélemények milyen távol vannak egymástól. Azt kell megfigyelni, hogy a beszélgetés után közelebb kerülnek-e az ellentétes véleményen lévő résztvevők vagy sem. A legtöbb esetben közelebb kerülnek, mert a kagyló módszerrel figyelniük kell egymás érveire is, és így jobban értik a másik álláspontját is.

A 90 percnyi időt célszerű egyben felhasználni, a diákok ennyit szünet nélkül is végig tudnak dolgozni, és így a foglalkozás len-

dülete sem törik meg. A kiscsoportos tevékenységeket elősegíti a terem mozgatható bútorzata és a terem megfelelő mérete, amely lehetővé teszi, hogy a kiscsoportok egymástól kellő távolságban dolgozzanak.

A témával kapcsolatban érdemes általánosságban leszögezni, hogy olyan kérdést vet fel, amit igazán jól akkor lehet feldolgozni, ha ez a modul az erkölcsi kérdésekről folyó beszélgetések tágabb keretébe illeszkedik, s nem csak önmagában áll!

## A MODUL MELLÉKLETEI

### Tanári segédletek

- P1 A Tisztességtelen ajánlat című film vázlata és kulcsmondatai
- P2 Az erkölcsi dilemmavita folyamata. Módszertani útmutató
- P3 Idézet a poszteren

### Tanulói segédletek

- D1 Fogalomlista. Egyéni feladatlap. Összesen annyi kis lapocskára van szükség, ahány tanuló van az osztályban.
- D2 Értékválasztási különbség. Egyéni feladatlap. Összesen annyi kis lapra van szükség, ahány tanuló van az osztályban.
- D3 Valóban minden eladó? Gondolatébresztő kérdések és félmondatok. A lapból annyi példányt kell másolni, ahány csoport alakult az osztályban.

## MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>I/a A film tartalmának felidézése</b>					
A és B	A tanulók négyfős csoportokat alkotnak, és rekonstruálják a Tisztességtelen ajánlat című film tartalmát. Az egyik csoport képviselője elmondja a történetet. A többiek szükség szerint kiegészítik azt, miközben egy önként jelentkező tanuló felírja a film vázlatát egy csomagolópapírra. Felragasztja egy alkalmas falfelületre, ahol mindenki láthatja.  10 perc	A Tisztességtelen ajánlat című film tartalmának pontos ismerete  Együttműködés Lényegkiemelés	Csoportmunka – gyűjtés  Frontális munka – közös kiegészítés	Papír, írószer  Csomagolópapír Vastag filctoll Ragasztógyurma	P1 (Filmvázlat)
<b>I/b Neked miről szólt?</b>					
A	A tanár azt kéri a tanulóktól, hogy írják le egy mondatban, hogy miről szólt a film, és mit tartanak ők a film fő gondolatának?  5 perc	Ráhangolás a közös beszélgetésre  Szövegalkotás	Egyéni munka – lényegkiemelés		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	A tanulók egy fogalomlistát (D1) kapnak, amelyből kiválasztják azt a három szót, amely véleményük szerint a legjobban kapcsolódik a film tartalmához. 5 perc	Tájékozódás az értékek között  Lényegkiemelés Absztrakció	Egyéni munka – lényegkiemelés	D1 (Fogalomlista)	
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a Te hogyan döntöttél volna?</b>					
A	A tanár felteszi a kérdést, hogy a tanulók egyéniül hogyan döntöttek volna a filmbeli helyzetben. A lányok Diana szerepébe, a fiúk pedig a férj, David szerepébe képzelik magukat. A teremben kijelölik az „igen” és a „nem” válaszok két pólusát, ahova a tanulók döntéseik alapján csoportosulnak. A két csoport tagjai egy-egy mondatban elmondják a döntéshez kapcsolódó érveiket. A tanulók most csak meghallgatják egymást, és nem minősítik az indoklásokat. 10 perc	A személyes döntés gyakorlása  Értékválasztás Véleményalkotás Döntési készség	Frontális munka – véleményalkotás és csoportalkotás		
B	A tanulók négyfős csoportot alkotnak, és megvitatják, hogy ők hogyan döntöttek volna a filmbeli helyzetben. A csoportnak egyezsége kell jutnia a döntésben. A szóvivők megosztják a csoport véleményét a többiekkel. Jelzik azt is, hogy milyen eltérő érvek fogalmazódtak meg a csoporton belül. 10 perc	A döntés gyakorlása  Véleményalkotás Döntési készség Konszenzuseresés	Csoportmunka – közös döntés kialakítása		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b Hallgassuk meg egymás érveit, kezében a kagyló</b>					
A	<p>Az ellentétes döntéseket képviselő tanulók párokat alkotnak, minden pár kap egy-egy kagylót. Akinél a kagyló van, az elmondja érveit. Miután a párja elismételte a társától hallott mondanivalót, és kiderült, hogy pontosan megértette, akkor átveheti a kagylót, és ő is elmondhatja az álláspontját. Ezt követően a társa megismétli az általa kihallott üzenetet. A gyakorlat végén a tanulók egyenként beszámolnak tapasztalataikról, s jelölik a D2 lapocskán, hogy milyen irányban mozgult el az álláspontjuk a beszélgetés hatására, és miért.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Az árnyalt vélemények kialakítása a saját álláspontok védelme érdekében</p> <p>Véleményalkotás Vitakészség</p>	Páros munka – kagyló módszer	D2 (Értékkülönbségi séma)	Tengeri kagylók (vagy ha ilyenek nincsenek, páronként egy toll is alkalmas a gyakorlathoz)
B	<p>A csoporttagok erkölcsi dilemmavitat rendeznek „Az éjszaka elmúlik, mint a többi, de a pénz megmarad!” állítást helyezve a vita középpontjába.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Az árnyalt vélemények kialakítása a saját álláspontok védelme érdekében</p> <p>Véleményalkotás Vitakészség</p>	Frontális munka – erkölcsi dilemmavita		P2 (Módszertani útmutató)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/d Mekkora a pénz hatalma? (2. óra)</b>					
A	A tanulók kiscsoportokban arról beszélgetnek, hogy hol a határ: mi eladó és mi nem? A D3 melléklet gondolatébresztő kérdéseket és félmondatokat tartalmaz a beszélgetéshez. A szóvivők ismertetik a csoporton belül kialakult véleményeket. 30 perc	Annak tudatosítása, hogy a cselekedetek megítélésében fontos szerepe van a konkrét helyzetnek Véleményalkotás Szociális érzékenység	Csoportmunka – beszélgetés  Frontális munka – megbeszélés	D3 (Kérdések)	
B	A tanulók kiscsoportokban életszerű történeteket írnak arról, hogy mikor tudják elfogadni, és mikor nem azt, ha valaki pénzért elad „nem eladható” dolgokat. A csoportok egymás véleményét is kikérik a történeteikkel kapcsolatban. 30 perc	Annak tudatosítása, hogy a cselekedetek megítélésében fontos szerepe van a konkrét helyzetnek Szociális érzékenység	Csoportmunka – történetek írása  Frontális munka, megbeszélés, vita		
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a Milyen próbái vannak a tisztességünknek?</b>					
A és B	A tanár felteszi a falra a József Attilától vett idézetet tartalmazó poszttert. A tanulók összegyűjtik, hogy milyen kísértéseknek van kitéve egy mai fiatal, amelyek megnehezítik, hogy megőrizze a tisztességét? Beszélgetnek róla, hogy kik segíthetnek neki, hogy felelősen tudjon dönteni az ilyen helyzetekben? 15 perc	A téma kapcsán felmerült vélemények összegzése, a József Attila vers értelmezése  Önreflexió Véleményalkotás Vitakészség	Frontális munka – helyzetek közös gyűjtése, és a személyes segítők számbavétele		P3 (Idézet)

## Tanári segédlet

### P1 (Filmvázlat)

A *Tisztességtelen ajánlat* című film vázлата és kulcsmondatai

Azt hittem, semmi nem változtathat azon, amit érzünk. Legyőzhetetlenek vagyunk.

Valaki egyszer azt mondta. Ha valamit nagyon akarsz, engedd el. Ha visszajön, örökre a tiéd marad. Ha nem, akkor nem is volt soha igazán a tied.

David és Diana házaspár. A férj építész, és álmai házáat építené. Félig kész a házuk, s nem tudják fizetni a hiteleket.

Egy játékkaszinóban nyernek, veszítenek, és találkoznak egy milliommossal, aki venni akar Dianának egy ruhát. Ő visszautasítja, és azt mondja: A ruha eladó, én nem.

Minden pénzüket elveszítik. Gage megkéri a lányt, hogy dobjon ő a kockával, hozzon neki szerencsét. Nagyon nagy pénzben játszik. Nyernék, és meghívja őket egy fogadásra, hogy megünnepeljék a nyereményt. Fizeti a szobájukat is. Megveszi a ruhát ajándékba az asszonynak 5 ezer dollárért.

Beszélgetés biliárdozás közben:

- „Nekem van pénzem, testőröm, de egy valami hiányzik az életemből.
- Nem lehet mindent megvenni pénzzel. Sok mindent igen.
- De sok minden van, ami nem eladó.
- Például?
- Embereket nem lehet venni.
- Ez naivítás, Diana, mást sem csinállok, csak embereket vásárolok.

- Az üzleti életben talán igen, de ahol igazi érzelmekről van szó...
- Ez tökéletesen igaz.

...

- Akkor próbáljuk ki. Tegyük föl, följánlok maguknak egymillió dollárt, ha egy éjszakát vele tölthetek.
- Ez csak valami vicc lehet.
- Tegyük föl, hogy nem. Mit szólna hozzá?
- Azt, hogy menjen a fenébe.
- ...
- Ez egy reflexszerű válasz, mert azt képzelem, hogy csak elméleti felvetés. De mi van, ha tényleges pénz áll mögötte? Nem tréfáltam. Egemillió dollár! Az éjszaka elmúlik, mint a többi, de a pénz megmarad. Gondolja meg, egymillió dollár. Egész életre szóló biztonság egyetlen éjszakáért. Nem kell most rögtön válaszolnia, gondolják át. Komolyan.”

Éjszaka álmatlanul forgolódnak, és arról beszélnek, meg tudnák-e tenni. Megszűnne minden probléma, mert visszaadhatnák a kölcsönt, felépülhetne a ház. Csak a testem, de semmi érzélem – mondja Diana. Hiszen mással is lefeküdtek a házasságuk előtt. Felmerül, mi lesz utána? Elfelejtjük, nem beszélünk róla.

Ügyvéd barát. Diana kétmilliót ér. Most tegyük félre az erkölcsi kérdéseket. A szerződésben még arra is van szabály, ha Gage megtalálna halni. Megkötik a szerződést.

Amikor a lány elmegy a milliárdossal, a fiú próbál utána rohanni, de már elszálltak helikopterrel egy hajóra.

A hajón Diana átöltözik. Amikor a fedélzetre megy, Gage kikapcsolja a fényeket. A lány felnéz a csillagokra: Azt is ki tudja kapcsolni?

Gage: Bizzuk a szerencsére, ha fej, akkor jó, ha írás, visszaviszem. (Fej van fölül az érmén.)

Mikor visszajönnek, a szállodai szobában várja a férj, elgyötörten, sírva ölelik egymást.

Mennek a bankba, hogy kifizessék az adósságot, de kiderül, hogy két napja lejárt a határidő, és eladták a házat.

A fiú bizalmatlan, figyel a telefonokat, belenéz a felesége táskájába.

A lány megtudja, hogy Gage vette meg. Ráborítja az étteremben az asztalt. Vissza akarja venni a házat, de Gage kétmilliót kér. „Dolgozzon meg érte.” (Gyűlölöm magát. Csak szeretne gyűlölni.)

A fiú kierőszakolja, hogy mondja el, mi történt a hajón, és jó volt-e a szex. A lány válaszol, igen.

Elköltözik a fiú. Széttépi a közös fényképeket. Egyiküknek sem kell a pénz. Az ügyvédnél van letétben.

Diana mint ingatlanos, Gage-dzsel megy házakat nézni. „Minden eladó.”

Gage elviszi az üres házába. Valami hiányzik innen. Az élet. Nem, maga.

Ahonnán mi kezdtük, nem vezet út sehová.

Gage mesél egy lányról, akivel régen találkozott a buszon, de hagyta elmenni. 30 éve minden nap eszébe jut. Nem akarja, hogy megismétlődjön. Kiskutyákat vesz és néhány bútort, táncolnak.

David részegen odamegy hozzájuk (Gage és Diana) az utcán, amikor kiszállnak az autóból. „Valamit nem tud rólunk. Legyőzhetetlenek vagyunk.” – mondja Gage-nek. Nagyon elkeseredett, leütik és hazaviszik. Összeragasztott fényképek a falon.

David elmegy tanítani, a mestere nagyon elégedett a fejlődésével. „Az igazán nagy emberek nem tudnak megnyugodni. A legutolsó téglá is törekszik valamire. Megvan benne a lehetőség. Egy téglá is több akar lenni önmagánál. Többre vágyik, mint ami. Ez az, amit érezni kell.” – ezt mondja a tanítványainak.

Jótekonysági összejövetel, Gage és Diana együtt mennek. Vízilovakat is lehet örökbe fogadni. Egymillió dollárt kiált be licitáláson a fiú. Vízilótulajdonos lesz. Ekkor látják meg egymást Dianával. A válási papírokat hozta. Leülnek beszélgetni, Gage elmegy, de figyel ők.

David: „Ott követtem el a hibát, hogy azt hittem, legyőzhetetlenek vagyunk. Most már tudom, amit az ember a szerelemben elkövet, azok megmaradnak. Ha két ember együtt marad, az nem azért van, mert elfelejtik, ami történt, hanem azért, mert megbocsátják... Azt hittem, ő a jobbik, most már tudom, hogy nem, csak több pénze van.”

Aláírja a válási papírt.

Az autóban Gage arról beszél, hogy Diana a legjobb az egymillió nő között. Diana kiszáll az autóból. Gage odaadja az érmét.

Miért csinálta ezt? – kérdezi a sofőr a férfitől.

Be akartam fejezni. Egyetlenegyszer sem nézett rám úgy, ahogy órá. – válaszolja Gage.

Diana ül a buszon, és a kikötőbe megy. Forgatja az érmét. Mind a két oldalán fej van. David ott ül a régi helyükön.

„Mondtam már, hogy szeretlek. Nem. Pedig igen. Még mindig? Örökké.”



### ***P2 Az erkölcsi dilemmavita folyamata (Módszertani útmutatás)***

*Szavazás* arról, hogy ki, melyik döntést tartja helyesebbnek. Mindenképpen választani kell, akkor is, ha a döntést valaki nem érzi teljesen egyértelműnek.

A véleménynek megfelelően egy pro- és egy kontracsoport alakul. (Az egyik csoportba azok tartoznak, akik szerint Dianának nem lett volna szabad elmennie Gage-dzsel, a másikba pedig azok, akik úgy vélekednek, hogy „Az éjszaka elmúlik, mint a többi, de a pénz marad”). Amennyiben az egyik csoport lényesen alacsonyabb létszámú, tovább kell árnyalni a történetet, és élezni a dilemmát annak érdekében, hogy viszonylag kiegyensúlyozott erőviszonyok jöjjenek létre.

Mindkét csoportban több kiscsoport (3-4 fős) alakul, akik *összegyűjtik a véleményük mellett szóló érveket*.

*Az érvek ütköztetése* plenárisan történik.

A két csoport egymással szemben helyezkedik el, és az egyes csoportok szóvivői felváltva mondanak egy-egy érvet az összegyűjtöttek közül. Minden felhozott érvre egy másikkal reagál az ellencsoport. Aki elmondta a saját csoportja érvét, felszólít valakit a másik csoport tagjai közül.

A tanár, mint moderátor ügyel arra, hogy a diákok betartsák a vita szabályait.

Újabb kiscsoportos szakasz következik, amelynek során megtörténik az *„ellenfél” érveinek értékelése*. El kell dönteni, hogy ezek közül melyek elfogadhatóak. A csoportok szóvivői ismertetik a megbeszélés eredményét, és ennek nyomán kialakul egy lista az elfogadott és az elutasított érvekből.

Ezután *megismétlik a szavazást* arról, hogy melyik döntést tartják a résztvevők a kettő közül helyesebbnek. Itt kapnak lehetőséget a résztvevők arra, hogy helyet változtassanak, átülhessenek a másik csoportba.

Elképzelhető hogy a két csoport a vita hatására teljesen áttrendeződik.

A résztvevők értékelik a folyamatot hasznossága és érdekessége szempontjából.

### ***P3 Idézet poszteren***

„Miért legyek tisztességes, kiterítenek úgysis,  
Miért ne legyek tisztességes, kiterítenek úgysis.” (József Attila)



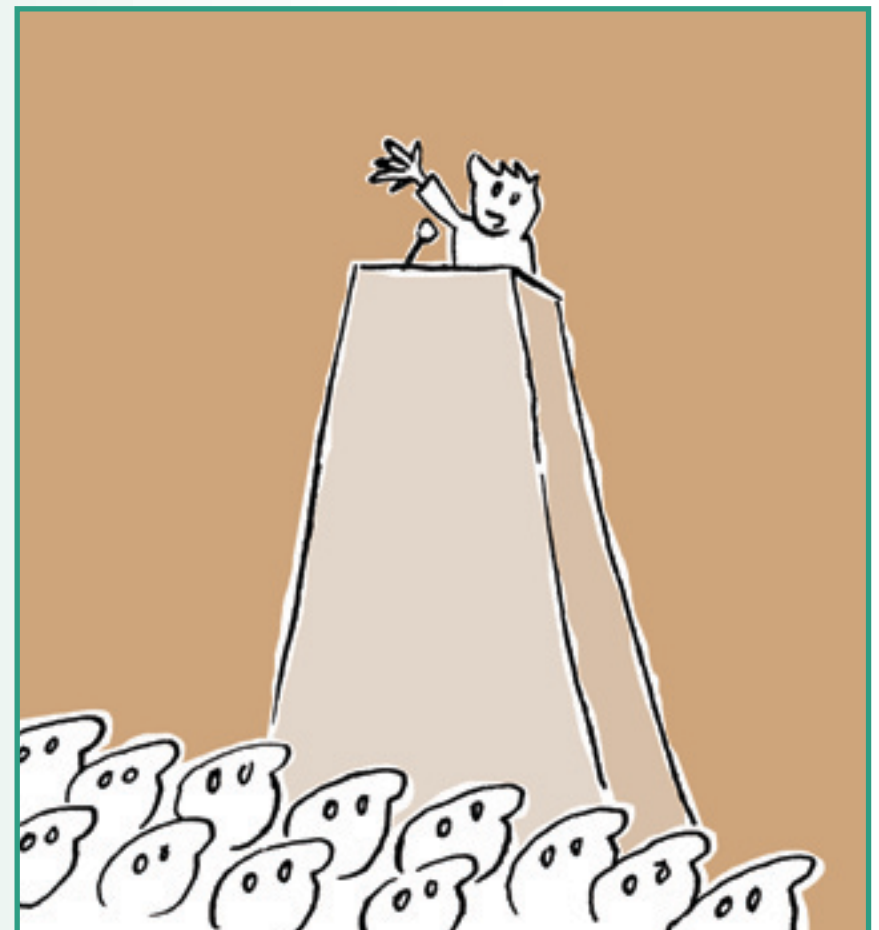
# Azok az ötvenes évek!

## A SZEMÉLYI KULTUSZ VILÁGA

A modul szerzője: Szekszárdi Júlia

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI  
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM



## MODULLEÍRÁS

<b>Ajánlott korosztály</b>	17-18 évesek
<b>Ajánlott időkeret</b>	5 x 45 perc
<b>A modul közvetlen célja</b>	Különbéle életmódtörténeti és kultúrtörténeti témák projekt keretében való feldolgozásán keresztül megéreztetni a tanulókkal az ötvenes évek atmoszféráját, az egyes embereket körülvevő diktatórikus világ egyszerűre kegyetlen és groteszk sajátosságait.
<b>A modul tartalma</b>	Az 1948 és 1953 közötti időszak eseményeinek krónikája. Az 50-es évek légkörének általános jellemzői. Öt közösen meghatározott kultúrtörténeti téma csoportos projekt keretében való feldolgozása és bemutatása.
<b>Megelőző tapasztalat</b>	II. világháború befejezése, újjáépítés, a fordulat éve, az MDP megalakulása.
<b>Ajánlott továbbhaladási irány</b>	Sztálin halála, az SZKP XX. kongresszusa, az 1956-os forradalom.
<b>A kompetenciafejlesztés fókuszai</b>	Személyes kompetencia: nyitottság, önkifejezés
	Kognitív kompetencia: problémaazonosítás, kritikai gondolkodás
	Szociális kompetencia: beleélés, mások értékeinek figyelembevétele
<b>Kapcsolódási pontok</b>	A NAT-hoz: Ember és társadalom
	Tantárgyakhoz: történelem
	Modulokhoz: Sej, a mi lobogónkat...Kékcédulás választások, A fordulat éve, Egy koncepció per – a Rajk-per, Amikor szakad a cérna – Rajk újratemetése, 1956.

<b>Támogató rendszer</b>	Rákosi Mátyás 60 éves születésnapjának megünneplése <a href="http://www.archivnet.hu/rovat/cikk.phtml?kiad_kod=39&amp;cikk_kod=191#teteje">http://www.archivnet.hu/rovat/cikk.phtml?kiad_kod=39&amp;cikk_kod=191#teteje</a> A Sztálin szobor Budapesten <a href="http://www.19562006.hu/kalendarium/index.php?id=16">http://www.19562006.hu/kalendarium/index.php?id=16</a> Kislexikon a Sulineten, <a href="http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/kislexis.htm">http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/kislexis.htm</a> Recski kényszermunkatábor <a href="http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0108/tort/tort.htm">http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0108/tort/tort.htm</a> Sztálin halála <a href="http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=409">http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=409</a>
--------------------------	--

## BEVEZETŐ GONDOLATOK

A modul a fordulat évétől a Sztálin haláláig és az SZKP XX. kongresszusáig terjedő időszakokkal foglalkozik. Feldolgozása feltételezi, hogy a tanulók az előzmények tényanyagával tisztában vannak, ismerik a hazai és nemzetközi kontextust, és képesek arra, hogy a tervezett projektfeladat során összegyűjtött információkat elhelyezzék a folyamat egészében. Ebben az öt órában a hangsúly a kor légkörének, mindennapi életének felidézésén van. Erre annál inkább van lehetőség, mert ezeknek az éveknek a szemtanúi itt élnek közöttünk, és lehetőség van annak a feltárására, hogy ki hogyan élte meg ezt a nehéz időszakot. Mindemellett a rendszerváltás óta eltelt időben számos olyan kiadvány, szakcikk jelent meg, illetve olvasható a interneten, amely részletesen foglalkozik ezzel a korszakkal, és árnyaltabban, a korább sematizmust levetkőzve tárgyalja az ún. 50-es éveket. Forrásként rendelkezésre állnak a korszakban készült már klasszikusnak számító filmek, amelyek nagyban segítik felidézni a kor hangulatát, és elővehetőek azok a szocialista realizmus jegyében fogant irodalmi művek, iskolai olvasmányok, politikai propagandát hirdető sajtótermékek, képek, plakátok, amelyek híven tükrözik az ötvenes évek világát. Lehetőség van továbbá olyan használati tárgyak, dokumentumok összegyűjtésére, amelyek segíthetik az adott korszak felidézését. Ennek és az ezt követő időszaknak konkrét üzenetei vannak a mai kor számára. A jelenben zajló folyamatok jelentős része ugyanis az elmúlt 60 év aspektusából értelmezhető igazán. Ezért is lenne nagyon fontos, hogy a fiatalok felfedezzék és megpróbálják a maguk számára értelmezni ezeket az üzeneteket.

## MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A rendelkezésre álló öt órát célszerű két részre bontani: 2+3 óra. Az első szakaszban történik a ráhangolás, a csoportalakítás és a projektbemutatók megtervezésére. A következő szakaszig legalább egy (de jobb, ha két) hetet tanácsos hagyni, hogy legyen elég idő a felkészülésre.

Az események időrendi sorrendben történő áttekintésével indul a modul, majd az egyik változatban képek, a másiban szövegek segítségével idézzük fel a korszak hangulatát, jellegzetes problémáit. A foglalkozás lényege egy projektfeladat: bemutató készítése öt témáról. Már a téma kijelölésénél biztosítsunk minél nagyobb teret a diákok szabad választásának, s bár célszerű konkrét javaslatokat is tenni, legyen lehetőség ezek kiegészítésére, az adott tanulócsoport érdeklődésének megfelelő csoportosítására, módosítására.

A csoportok kialakítása a csoportfelelős dolga. A csoportfelelősök személyének kiválasztásánál ügyeljünk arra, hogy az adott diák képes legyen a munka szervezésére, irányítására, ugyanakkor ne legyen túlságosan domináns, tegye lehetővé, hogy minden társa kapjon neki való feladatot. Célszerű előre jelezni, hogy a produktum értékelésénél az együttműködés színvonala is szempont lesz. A mellékletben számos javaslat szerepel a munkaformák megválasztása, a gyűjtőmunka forrásai, valamint a bemutató műfaja tekintetében. Ösztönözzük a csoportokat arra, hogy minél változatosabb módszereket alkalmazzanak. Figyelmeztessük őket, hogy 15 percük van a bemutatásra. Az idő azonban megsokszorozható, ha kiállítás készül (ebben több csoport is közreműködhet), vagy az iskolai belső hálózaton sikerül kialakítani egy webfelületet a gyűjtött anyagok bemutatására.

A csoportok értékelik társaik munkáját, de a hangsúly az önértékelésen van.

A záró szakaszban készítendő plakátok jelzik, hogy mit értettek és éreztek meg a tanulók a tárgyalt korszakból, milyen vélemény alakult ki bennük ezekről az évekről.

A tanár menetközben adjon megalapozott, ösztönző, segítő szándékú visszajelzéseket. A csoportok munkájának értékelésénél a tanulók összegző önértékeléséből induljon ki, ne sugalljon ezek elhangzását megelőzően saját véleményét. Ezt követően természetesen ő is elmondhatja véleményét, de ennek során vegye figyelembe a csoportok értékelését. A produktum minősége mellett adjon hangsúlyt a csoport együttes munkájára vonatkozó véleményének. Törekedjen a pozitív vonások kiemelésére, kerülje a „ledorongolást”, de csak azt dicsérje, ami valóban dicséretet érdemel. Mivel ebben az esetben a csoportot és nem az egyént értékeljük, osztályzatot ne adjunk.

D2 Az ötvenes évek képekben. Csoportos feladatlap. A lapot hat példányban kell sokszorosítani. (A változat)

D3 a-f Hatféle csoportos feladatlap. Minden típusból annyi példányt kell másolni, ahány tagja van a vele foglalkozó csoportnak. (B változat)

D4 Fogalomjegyzék. Csoportos feladatlap. A lapot hat példányban kell sokszorosítani.

D5 a-b Önálló projektfeladat. Javaslatok a bemutató elkészítéséhez és tervező lap. A mellékletet öt példányban kell sokszorosítani.

D6 Értékelő lap – a lapból összesen 25 példányra lesz szükség.

## A MODUL MELLÉKLETEI

### Tanári segédletek

P1 Kivetíthető és kinyomtatható képek (külön mappában)

P2 Javasolt témák

P3 Háttérolvasmányok, segédanyagok

### Tanulói segédletek

D1 Fordulattól fordulatig. Eseménykrónika. Minden lapból egy példányra van szükség, amit csíkokra vágva kell odaadni a diákoknak.

## MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>I/a Az események krónikája</b>					
A	A tanár kiosztja a tanulóknak a fordulat évétől az SZKP XX. kongresszusáig terjedő időszak hazai történetének legfontosabb eseményeit rögzítő papírcsíkokat (D1), és feltesz a falra egy nagy méretű csomagoló papírt. A diákok időrendi sorrendben felragasztják rá a csíkokat. Az elkészült tábló a foglalkozás egész ideje alatt fennmarad a falon. 10 perc	Az adott időszak történetének áttekintése  Tájékozódás térben és időben	Egész csoportos gyakorlat	D1 (Események papírcsíkokon)  Papírragasztó	Nagyméretű papír a kronológia elkészítéséhez  Ragasztógyurma

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I/b Általános benyomások az 50-es évekről</b>					
A	<p>A diákok hat csoportot alakítanak. Mindegyik kap egyet a P1 melléklet alapján előkészített hat képsorozatból, és megkapják hozzá a D2 feladatlapot. Megkeresik a lapon saját sorozatuk sorszámait, és címeiket adnak a képeknek. Miután elkészültek, továbbadják a képcsomagot a szomszédos csoportnak, és az új képekkel is elvégzik ugyanezt a feladatot. Ezt addig ismétlik, ameddig minden csoport nem látta valamennyi képet. Ezután a tanár sorban kivetíti valamennyi képet, és a szóvivők egymás után felolvassák címeiket. Közösén beszélgetnek arról, hogy általában mi jellemezte az 50-es évek légkörét.</p> <p><i>(Itt az első 45 perc vége.)</i></p> <p style="text-align: right;">35 perc</p>	<p>Az első benyomások megfogalmazása képek alapján</p> <p>Önkifejezés Együttműködés Problémaazonosítás</p>	<p>Csoportmunka – kerekasztal</p> <p>Frontális munka – vetítés és csoportos szóforgó, majd irányított beszélgetés</p>	<p>A tanár által kinyomtatott képek</p> <p>D2 (Feladatlap)</p>	<p>P1 (Kivetíthető és kinyomtatható képek)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
B	<p>Hat csoport alakul. A csoportvezetők sorszámat húznak, és megkapják a sorszámuknak megfelelő feladatlapot (D3) annyi példányban, ahány tagja van a csoportnak és egy fogalomlistát (D4). Mindenki elolvassa a szövegét, majd közösen megoldják a feladatokat. A válaszokat mindenki lejegyzí a lapjára. Ezután négy új csoport alakul úgy, hogy mindegyikben legyen a régiekből legalább egy-egy képviselő. Munkalapjuk segítségével a következő feladatokat végzik el:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Összefoglalják, hogy milyen kép rajzolódott ki a különféle szövegekből az 50-es évekről.</li> <li>2. Összegzik, hogy milyen érzések gyűltek fel a szövegek szereplőiben a történetek kapcsán.</li> <li>3. Összesítik, hogy milyen kérdéseket tettek volna fel a tanulók a szerzőknek, illetve az érintetteknek.</li> <li>4. Elkészítik a téma összesített fogalomtárát.</li> </ol> <p>Az új csoportok szóvivői ismertetik csoportjuk munkájának eredményeit a többiekkel. (Itt az első 45 perc vége.)</p> <p style="text-align: right;">35 perc</p>	<p>A kor légkörét érzékel- tető szövegek alapján kirajzolódó benyomá- sok megfogalmazása</p> <p>Problémaazonosítás Mások értékeinek fi- gyelembevétele</p>	<p>Egyéni munka – szövegolvasás</p> <p>Csoportmunka – kerekasztal, majd szóforgó</p> <p>Frontális munka – csoportos szóforgó és bemutató</p>	<p>D3 (Szövegek és feladatok)</p> <p>D4 (Fogalomlista)</p> <p>Csomagolópapí- rok Vastag filctollak Ragasztógyurma</p>	<p>Sorszámok 1 és 6 között</p>



	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a Az önálló projektmunka témájának megválasztása</b>					
A	A tanár táblára írja vagy poszteren kiteszi a P3 melléklet témajavaslatait. A listát a diákok saját érdeklődésük alapján kiegészíthetik. Ha elnyerte végleges formáját, a tanulók sorra a kimennek a listához, és egy-egy vonást húznak a mellé a három téma mellé, amit a legszívesebben feldolgoznának. Azzal az öt témával foglalkoznak majd, amelyik a legtöbb jelölést kapta.  15 perc	Az öt részletesen feldolgozandó téma közös kiválasztása  Választás Döntés Szabálykövetés	Egyéni feladat – témaválasztás  Frontális munka – a szavazatok összesítése		P2 (Témajavaslatok)
<b>II/b Csoportalakítás</b>					
A	A tanár mind az 5 témához kiválaszt egy felelőst az arra jelentkezők közül. Az öt felelős a témája iránt érdeklődők közül válogatja össze csoportja tagjait úgy, hogy a vezetők egymást váltva mindig egy-egy személyt neveznek meg.  10 perc	Csoportszervezés  Együttműködés	Egyéni feladat – csoporttagok választása		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/ c A bemutató tervének elkészítése</b>					
A	A csoportok összeülnek, és közösen megtervezik a projektmunkát. Ehhez megkapják a D5 melléklet ajánlásait és tervezőlapját. Amíg a diákok dolgoznak, a tanár minden csoport számára összeállít és kinyomtat egy segédletet a P3 mellékletnek az aktuális témához kapcsolódó anyagából. <i>(A második 45 perc vége.)</i>  20 perc	Az önálló munka megtervezése  Kommunikáció Döntés Felelősségvállalás	Csoportmunka – szóforgó, kerekasztal	D5 (Ajánlás és tervezőlap)	P3 (Segédanyagok)
<b>II/d A bemutatók megtartása</b>					
A	A csoportok egymást követően megtartják a bemutatóikat. Mindegyik bemutató 15 perces lehet. A tanulók a bemutatók alatt jegyzeteket készítenek annak érdekében, hogy értékelés során fel tudják majd idézni a látottakat.  75 perc	A csoportok produktumainak bemutatása  Önkifejezés Előadó készség Befogadás	Frontális munka – csoportbemutatók megtekintése	A bemutatóhoz szükséges technikai feltételek	
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a A bemutatók értékelése</b>					
A	Minden csoport kap 5 darab értékelő lapot. Különböző lapokon közösen véleményezik a többi csoport, és saját maguk bemutatóját. Ezután minden csoport megkapja az ő munkáját értékelő lapokat, és összesítést készít belőlük.  15 perc	Értékelés  Nyitottság Véleményalkotás	Csoportmunka – kerekasztal	D6 (értékelőlapok)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>III/b A csoportok önértékelése</b>					
A	A csoportok szóvivői ismertetik az osztállyal a saját összesítésüket, és szóban is értékelik saját teljesítményüket.  15 perc	Önértékelés  Reflektivitás  Kritikai gondolkodás	Frontális munka – csoportos szóforgó	Összesített értékelőlapok	
<b>III/c Mi így látjuk az ötvenes éveket</b>					
A	Minden csoport kap egy csomagolópapírt. Ezen készítenek egy olyan plakátot, amely az ő ötvenes évekhöz fűződő gondolataikat, kérdéseiket, érzéseiket ábrázolja. Az elkészült plakátok felkerülnek a falra. Minden plakát előtt ott marad a csoport egy képviselője, aki válaszol az odalátogató csoportok tagjainak kérdéseire. A többiek pedig körbejárnak, és megnézik társaik munkáját.  30 perc	A korszakról alkotott benyomások képi kifejezése  Önkifejezés Véleményalkotás Együttműködés	Csoportmunka – plakátkészítés  Egész osztály együtt – tárlatlátogatás, interjú	Csomagolópapírok Színes filctollak vagy egyéb, a plakátkészítéshez szükséges eszközök  Ragasztógyurma	

## Tanári segédletek

### *P1 Kivetíthető és kinyomtatható képek (külön mappában)*

A képeket az óra megkezdése előtt ki kell nyomtatni, és meg kell számozni az alábbiaknak megfelelő módon. A sorszám azért fontos, hogy végül összehasonlítható legyen, melyik csoport milyen címet adott ugyanannak a képnek.

#### 1. Élet az 50-es években

- 1.1. Jeges
- 1.2. Konyha 1
- 1.3. Konyha 2
- 1.4. Utcakép

#### 2. Mezőgazdaság

- 2.1. Gyapotszedők
- 2.2. Első az ország kenyere
- 2.3. Beszolgáltatás
- 2.4. Téeszésítés
- 2.5. Harc a kulákok ellen
- 2.6. Traktoristalány az 50-es években

#### 3. Mozgalmi élet

- 3.1. Munkára harcra kész 1.
- 3.2. Munkára harcra kész 2
- 3.3. Munkára harcra kész 3.
- 3.4. MNDSZ (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége)
- 3.5. Úttörőjelvény

#### 4. Gondoskodó állam

- 4.1. Békéért, az ötéves tervért
- 4.2. Gyermekeink jövőjéért

4.3. Ingyenes orvosi ellátás

4.4. Olcsó, tartós készruha

#### 5. Rákosi kultusza

- 5.1. Rákosi modellt áll
- 5.2. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 1.
- 5.3. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 2
- 5.4. Ajándék Rákosi 60. születésnapjára 3
- 5.5. Rákosi szobrának feje

#### 6. Sztálin kultusza

- 6.1. Sztálin születésnapjának ünneplése
- 6.2. Készül a Sztálin-szobor
- 6.3. Relief a Sztálin-szoborhoz
- 6.4. Sztálin szobra Budapesten
- 6.5. A szobor ledöntése 1956-ban

### *P2 Javasolt témák*

A tanár a javasolt témákat a saját belátása szerint súlyozhatja, összevonhatja, kiegészítheti. Célszerű azonban röviden értelmezni a diákoknak felkínált címeket.

November 7. Sztálin szobrának története

Rákosi 60. születésnapja

Kitelepítések

Kényszermunkatábor Recsken

ÁVH (államvédelmi hatóság)

Sztahanovisták és élmunkások

Sztálinváros

Április 4. a felszabadulás ünnepe

Május elseje a munka ünnepe

Úttörőmozgalom  
 Szórakozási lehetőségek  
 A kor filmjei  
 Szovjet ifjúsági regények  
 Az ifjúság elé állított példaképek (pl. Pavlik Morozov, Zoja)  
 Élet a városban  
 Élet falun  
 Élet a családban  
 A kor divatja  
 A kor humora  
 A kor könnyűzenéje  
 A szocialista realizmus néhány jellegzetes alkotása  
 Az Aranycsapat  
 A Helsinkii olimpia

### *P3 Háttérolvasmányok, segédanyagok*

A következő válogatást a tanár a belátása szerint használhatja fel. Saját döntésén múlik, hogy milyen részleteket ad ki a bemutatókat készítő csoportoknak.

#### Tartalom

1. Kulcsszavak listája
2. Visszatekintés az 50-es évekre az 1956-os forradalom után (gazdaságpolitika)
3. Az 1951-es II. törvény az ötéves tervről
4. Válogatás a Szabad Nép írásaiból
5. Ki ölte meg Pavlik Morozovot, a szovjet úttörők példaképét?
6. Zoja, a Szovjetunió hőse
7. Egy szocialista operett: Szabad szél
8. Ünnepek
9. Plakátok

10. Sztálin kultusza
11. Rákosi beszédeiről
12. Mozgalmi dalok
13. Karikatúrák
14. Olvasói levél 1.

### 1. Kulcsszavak listája

Politika	Tervutasításos gazdálkodás	Mezőgazdaság
Proletárdiktatúra	Ötéves terv	Beszolgáltatás
Népi demokrácia	Iparosítás	Feketevágás
Állampárt	Sztahanovisták	Padlássöprés
Tervutasításos gazdaság	Tervkölcson	Téeszésítés
Megszálló hatalom jelenléte	Békekölcsön	Kuláklista
Szabad Nép félóra	Sztálinváros	
Népnevelők	Vörös Csepel	

<b>Harc a belső ellenség ellen</b>	Sztálin szobor Rákosi 60. születésnapja	<b>Mozgalmi élet</b> Úttörőmozgalom Demokratikus Ifjúsági Szövetség (DISZ) Világifjúsági Találkozó (VIT)
ÁVH Andrássy út 60. Konceptió per Pócspetri Mindszenty Rajk Éberségi kampány Csengőfrász Osztályellenség Kitelepítés Internálás Recsk (kényszermunkatábor) Személyi kultusz Sztálin születésnapja Sztálin és Rákosi mint névadók Jelszavak	<b>Kultúrforradalom</b> Kultúrvonat Csasztuska Szocialista realizmus Sematizmus Plakátok Vicc, kabaré (Ludas Matyi) <b>Ideológiai harc</b> Nyugatellenesség Káder Káderpolitika Káderlap Szocialista embertípus A szovjet ember mint eszmény Ünnepek	Csillebérc, Árttyek Vasgyűjtés Munkára Harcra Kész Mozgalom (MHK) Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ) Népfront <b>Sport</b> MHK mozgalom Helsinki olimpia Aranycsapat

**Öltözködés, divat**

Csónadrág  
Micisapka  
Lódenkabát  
Készruha

„Jampi” viselet  
Mindennapi élet  
Társbérlet  
Feljelentések

Szegénység  
Nők munkába állása  
Intézményes nevelés  
Jutalomműködés

**2. Visszatekintés az ötvenes évekre az 1956-os forradalom után**

Súlyos történelmi helyzetben, a fegyveres harcok elülte után, és még a gazdaságot bénító sztrájkok közepette ült össze a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1956 decemberében, hogy elemezve a megelőző évek tragédiába futó útját, meghatározza a cselekvés új útjait.

„A Rákosi–Gerő klikk, melynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve letért a marxizmus–leninizmus elvi alapjáról. A párt- és az állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmatikus politikát honosított meg. Olyan gazdasági politikát erőltettek a népre, amely figyelmen kívül hagyta az ország gazdasági adottságait, gátolta a dolgozók életszínvonalának emelését.” (Az MSZMP KB 1956. december 8-án hozott határozatából)

## Utak és tévutak a gazdaságpolitikában az 1950-es években

Mi vezetett az útvesztéshez?

### 1. A magántulajdon gyorsított felszámolása

„A belpolitikai és nemzetközi helyzet lehetővé teszi, hogy az államosítás terén az iparban és részben a kereskedelemben, eredeti elgondolásainktól eltérően újabb komoly lépést tegyünk előre... Szerintem hiba lenne ragaszkodni az eredeti elgondoláshoz, és nem kihasználni a kínálkozó kedvező helyzetet” (Gerő Ernő, 1948 tavasza).

A 100-nál több munkást foglalkoztató üzemek államosítása.

A radikális államosítások után több, mint félezer nagy- és középüzem került állami tulajdonba, és ezzel a gyáripár állami szektora a foglalkoztatott munkások több mint 83%-át ölelte már fel.

1949 decemberében kibocsátott újabb államosítási törvény 10 munkásban és alkalmazottban jelölte meg az ipari magánvállalkozás felső foglalkoztatási határát. Vagyis az összes kis- és középüzemet államosították.

Egyes ágazatokban, mint például a nyomdák vagy gyógyszertárak esetében az alkalmazottak számától függetlenül teljes körű államosítást hajtottak végre.

A valóságos feltételektől egyre jobban elszakadva erőteljes gazdasági nyomást gyakoroltak minden magánvállalkozásra. Bár a kisipar termelő-javító szolgáltatását sem az állam, sem a megindított ipari-szövetkezeti mozgalom nem tudta pótolni.

A 20. század első felében, még 1947–48-ban is a magyar ipari munkásságnak 40 százaléka a kisiparban dolgozott, két év leforgása alatt viszont 60 ezer kisiparos zárta be a műhelyét, és a kisipari munkáslétszám 29 ezerre zsugorodott. Hasonló törekvések érvényesültek

a magán-kiskereskedelem, fuvarozás és háztulajdon sietett felszámolásában is.

Hasonló fordulatot kívántak keresztülvinni falun is. Míg a nyilvános beszédekben és cikkekben kötelességszerűen ismételték, hogy az „önkéntesség és fokozatosság” elvét szem előtt tartva kívánják a parasztságot a szövetkezés útjára vezetni, addig Rákosi Mátyás már 1948 őszén az MDP Központi Vezetősége előtt elmondott, de nyilvánosságra nem hozott beszédében 3-4 évben jelölte meg a mezőgazdaság kollektivizálásának végrehajtási idejét.

### 2. Sietett iparosítás

1949-ben Mohácson elindul egy újabb kohászati bázis kialakítása. Katonai megfontolásból Dunapentelére telepítik a tervezett vasművet. 1950 januárjában útjára bocsátott ötéves terv hatalmasra méretezett beruházásainak szűkre szabták a határidőt, hogy az év nyarán megállapították: a rövid határidők következtében „a beruházásokat tervdokumentáció (tervek, költségvetések) nélkül kezdik el. A beruházások gyakran „alaposabb vizsgálat nélkül, sokszor az előfeltételek megismerése hiányában kezdődnek meg”. (Országos Tervhivatal belső jelentése.) Az 1950-es építkezések 75 százalékát jellemezte ez a helyzet.

### 3. Erőltetett beruházások

A gazdaságvezetés egyetlen 5 éves terv időszakában kívánta elérni a történelmi fordulatot: az ország addigi agrár-ipari szerkezetét ipari-agrár szerkezetre változtatni.

A hatalmas mértékű felhalmozásból és beruházásokból egyoldalú és különleges előnyt biztosítottak az iparosításnak. Terv szerint a mezőgazdasági termelés és az életszínvonal 50%-os emelését is



előírták. A mezőgazdaság azonban csak a beruházások 13%-át kapta. Ez arra sem volt elegendő, hogy pótolja azt a tőkekiesést, amit a kötelező mezőgazdasági beszolgáltatás és az önköltség alatt megállapított beszolgáltatási árak okoztak. A mezőgazdaságban megtermelt nemzeti jövedelem nagy hányadát az állam felhalmozási alapjába „szivattyúzták át”. A feszített fejlesztési programok következtében egyre csökkent a fogyasztás rendelkezésére biztosítható árualap, és időnként a kereset korlátozásával kellett kiegyenlíteni a kereslet és kínálat megbomlott egyensúlyát.

A feszített iparosítás mellett korlátozott erőik juthattak az infrastruktúrára (közlekedés, hírközlés, lakás, egészségügy) és az oktatási, illetve kulturális, üzlethálózati, energiahálózati fejlesztésre is.

#### 4. Importhelyettesítő iparfejlesztés

Az ipari beruházások 90%-át a nehézipar fejlesztésére fordították. Azon belül a bányászat és a kohászat az összes ipari beruházás kétharmadát kapta. Magyarországot a „vas és acél országává” akarták fejleszteni (Gerő Ernő). A legfőbb gazdasági értéké az import hazai termeléssel történő pótlása válik, ami másodrendű jelentőségűvé teszi a hazai előállítás költségeit és a gyártmányok műszaki, minőségi szintjét. „...a beruházásokat mindenkor a politikai szempontok szabják meg, és a gazdasági mutatók csak másodlagos szerepet tölthetnek be”. (1951 őszén így fogalmazott a magyar gazdaságvezetés a beruházások hatékonyságát elemezve.)

#### 5. Honvédelmi-katonai célok

A hidegháború 1947–48-tól kiéleződött, 1950–51-től a koreai háború kirobbanásától világháborús fenyegetés is érzékelhető volt. Ennek következtében az 5 éves terv 1949 tavaszi variánsában az

5 évre tervezett polgári beruházások mintegy felét katonai kiadásokra szánták. 1950-ben azonban a honvédelmi kiadások majdnem elérték a polgári beruházások teljes összegét.

#### Eredmények – ellentmondások

##### *Eredmények:*

Megindult az iparosítási áttörés (inotai erőmű, Jászberény gépipara stb.), Magyarország elindult az iparosodás útján. Kialakult a társadalom új szerkezete (kiszélesített magántulajdon, szélsőséges különbségek csökkennek, társadalom egyenlősítő folyamat indul meg).

##### *Ellentmondások*

Gazdasági-társadalmi feszültségek

Alapanyag importpótló jellegű iparosítás, egyoldalú önellátó nehéziparosítás

A mezőgazdaság nem utolsó sorban az erőszakosan szorgalmazott kollektivizálás nyomán fejlődésképtelenné vált, és visszaesett. A felhalmozás és a beruházás elégtelensége, a munkaerő tömeges elvándorlása, a földek tömeges műveletlenül hagyása következtében a mezőgazdaság termelési szintje az ötvenes éves közepéig nem emelkedett, mintegy 10%-kal maradt el a háború előtti színvonal mögött. A piacra vitt termékek mennyiségét illetően az elmaradás kerekén 20 százalékot tett ki.

A magánkisipar és kiskereskedelem indokolatlan felszámolása nyomán az infrastruktúráis, szolgáltatási területeken is megrekedés, számos területen hanyatlás vált jellemzővé.

1941 után gyakorlatilag leállt a lakásépítés, és közel másfél évtizedig nem indult újra, s a lakásállomány – természetes és háborús pusztulása következtében – a lakásellátás súlyos társadalmi gondjait halmozta fel.



1953-ra az egy keresőre jutó reálbérek 20%-kal visszaestek. A kötött árrendszer ellenére az árszínvonal mintegy kétszeresére emelkedett.

Talán ennél is súlyosabb hatással járt az úgyszólván minden területen, az alapvető élelmiszerektől az iparcikk és szolgáltatási ellátásig terjedő súlyos, állandó hiány.

Ennek társadalmi következményeit felerősített az a hazug és kezdetleges propaganda, ami mindezen közben az ötéves terv életszínvonal-politikai előirányzatainak teljesítéséről igyekezett szóban és írásban győzködni a lakosságot.

Az első ötéves terv 1953-ra nyilvánvalóan teljesíthetlenné, tarthatatlanná vált. Számos nagy beruházást le kellett állítani, az addig folytatott politikát több területen felül kellett vizsgálni és módosítani.

Berend T. Iván: *Utak és tévutak a gazdaságpolitikában Magyarországon az 1950-es években* (részletek).  
História, 1981. 3. sz. 8–12. o.

### 3. 1951. évi II. törvény az ötéves tervről szóló 1949. évi XXV. törvény módosításáról (Zárórész)

Népünk milliós tömegeiben tudatossá kell válnia annak, hogy a módosított ötéves terv a béke építésének terve, amely közvetlenül szolgálja országunk gyorsabb felemelkedését, az életszínvonal emelését, népgazdaságunk szakadatlan fejlődését, a szocializmus építését.

A módosított ötéves népgazdasági terv sikeres megvalósítása megköveteli, hogy:

*még fokozottabban takarékoskodjunk, erősítsük a közvagyon védelmét, szilárdítsuk a tervefegyelmet, összpontosítsuk erőinket a terv döntő feladatainak végrehajtására,*

*a dolgozók széles tömegei fokozott áldozatkészséggel, öntudatosan és fegyelmezetten dolgozzanak a terv felemelt célkitűzéseinek megvalósításán,*

*tanúsítsunk még nagyobb éberséget a belső és külső ellenséggel szemben,*

*hiúsítsuk meg az imperialisták mesterkedéseit,*

*legyen megbonthatatlan a munkások és parasztok szövetsége,*

*szilárd legyen a munkásosztály és pártja: a Magyar Dolgozók Pártjának vezetése,*

*még szorosabb és szélesebb gazdasági kapcsolatokat hozunk létre a szocialista Szovjetunióval és a szocializmust építő népi demokráciákkal, minden téren mélyítsük el a baráti együttműködést az imperialistaellenes béketábor legyőzhetetlen vezetőjével, a kommunizmus felé haladó Szovjetunióval, építő munkánk biztosítására, a béke megvédésére.*

**A MÓDOSÍTOTT ÖTÉVES TERV: A BÉKE TERVE, ÚT A VAS ÉS ACÉL ORSZÁGÁHOZ, A GÉPEK ORSZÁGÁHOZ, AZ ERŐS, JÓMÓDÚ, MŰVELT, SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGHOZ!**

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8380>)

### 4. Válogatás a Szabad Nép írásaiból

#### Ünnepi cikk Sztálin 70. születésnapjára

Ő (Sztálin) a magyar történelemnek is a legnagyobb alakja: István király államalapító munkája, a Hunyadiak és a Zrínyiek halált megvető honvédelme, Rákóczi hősi szabadságküzdelme, Kossuth Lajos, 1848–49 dicsőséges forradalma, Petőfi, Ady, József Attila álma, a Tanácsköztársaság roppant kezdeményezése, a magyar kommunisták három évtizedes, vértanúságban gazdag harca – a Szovjet Hadsereg győzelmével győzött... A városunk fölé magasodó Sztálin-szobor azt hirdeti, hogy a hazát szeretni és hűnek lenni a Szov-

jetunióhoz, hazafiasnak lenni és proletár módra nemzetközinek lenni – egyet jelent.

(1949. december 21.)

### **A terrorista orvoscsoport leleplezése**

Ezek a magukat orvosnak nevező szörnyetegek meggyilkolták a szovjet nép és az egész haladó emberiség két kimagasló, nemes alakját, Zsdánov és Scserbakov elvtársakat... A vadállatias gyilkosok Washingtonban vannak. A gyilkos orvosok külföldi kémiszolgálat felbérelt ügynökei voltak. A terrorista csoport résztvevőinek többsége kapcsolatban volt a „Joint” nemzetközi zsidó-burzsóánacionalista szervezettel, amelyet az amerikai kémiszolgálat létesített.

(1953. január 15.)

### **Miért halad lassan a tiszántúli öntözőrendszer építése?**

Menjen csak valaki a lépkedő eszkavátorhoz, rögtön felszólítják: „Igazolja magát!” Se így van rendjén. Őrizni kell a hatalmas, értékes gépet, hogy az ellenség kárt ne tehessen benne. De az már túrhetetlen, hogy az egyik igazoltató, név szerint Nyikon Gábor – hajdúnánási kulák. Vajon hová tették a szemüket a Földkotró Vállalat vezetői, hogy kulákat engedtek az értékes eszkavátorra? S bár erre hónapokkal ezelőtt felhívták a vállalat vezetőinek figyelmét, ők még január közepén sem távolították el a kulákat a lépegető eszkavátorról.

(1953. február 4.)

### **„Fokozott éberséggel...”**

Ahol felrúgják a pártdemokráciát, elfojtják a bírálatot, ahol csalhatatlannak kiáltják ki magukat a vezetők – ott meglazul a kapcsolat a tömegekkel, eltompul az éberség...Soha ilyen szükség nem volt arra, hogy megszívleljük Rákosi elvtárs három éve adott figyelmeztetését: „Fokozott éberséggel kell küzdeni minden pártellenes megnyilatkozás, a párt vonalától való minden elhajlás, minden pártszerűtlenség ellen.

(1953. február 10.)

### **Az ellenség ideológiai befolyása**

Nálunk nem folyik széles körű vita arról, hogy helyes-e a szocialista iparosítás politikája, nyíltan senki sem hangoztatja, hogy nincs szükség a nehézipar gyors fejlesztésére. Sokan azt a következtést vonják le ebből, hogy nincsenek a szocialista iparosítás elvével szemben álló opportunistáé nézetek. Ez nem igaz. Minek nevezzük az olyan nézeteket, hogy 'túlfeszítettek a terveink', vagy 'olyan súlyosak a nehézségek, hogy miattuk lehetetlen túlteljesíteni a tervet', vagy miért kell úgy rohannunk: ha minőségi munkát követelnek tőlünk, akkor ne kívánjanak olyan nagy mennyiséget? Ezek annak a kispolgárnak a nézetei, aki pánikba esik a nehézségek láttán: aki a maga nyugalmát fontosabbnak tartja az ügy érdekénél. Ezek a nézetek – még ha néha jó szándékú, becsületes emberek hangoztatják is – az ellenség ideológiai befolyását tükrözik, hiszen az ellenség érdeke az, hogy fékezzük az ipar fejlesztésének ütemét, az ellenség igyekszik tudatosan terjeszteni ezt a hangulatot.

(1953. március 15.)

### **A Szabad Nép újévi programadatai**

„Több, szebb és jobb közszükségleti cikk az új esztendőben”

Hazai Fésűsfonó

Nagyobb gyapjútartalmú szövetek

Divat Kötöttáru-gyár

Többféle szín, új szabásminták, jobb minőség

Divat Cipőgyár  
„Gazdagabb választék”

Újpesti Asztalos-árugyár  
„Tartósabb lesz a típusbútor”

Salgótarjáni Acélárugyár  
„Több szeg és drót”

Salgótarjáni Tűzhelygyár  
„26 439 tűzhellyel, 18 000 kályhával több”

Budafoki Zománcédénygyár  
„Jelentősen nő az edénygyártás”

Háztartási Eszköz és Bádogyár  
„Tízszer annyi mérleg, négyszer annyi kávédaráló”  
(1954. január 1.)

### Megalkuvás nélküli ideológiai harcot kell folytatni

Az 1953-as júniusi KV-határozat pártunk egészében helyes munkáján belül bírálta a helyes politika végrehajtása során elkövetett hibákat. A határozat eltorzítása elkezdődött már az 1953-as júliusi kormánynyilatkozatban, amely a párt egész addigi munkájáról kizárólag mint a hibák sorozatáról beszélt, és különösen a szocialista iparosítást, az első ötéves tervet egészében hibásnak tüntette fel. A március 2–4-i központi vezetőségi ülés különleges jelentősége abban van, hogy nem csupán feltárta a jobboldali veszély tényeit, hanem mindenekelőtt szétzúzta a kispolgári ideológiai befolyás párton belüli szószólóinak antimarxista érveit. Véget vetett a népszerűség-hajhászó demagógiának, a kemény munka nélküli jólét hazug illúziójának, a megnyugvás, az „osztálybéke” hangulatának,

amely minden területen – a párton belül is – aláásni igyekezett a szocializmus építéséhez szükséges öntudatos fegyelmet. ...látnunk kell, hogy másfél éven keresztül csaknem kizárólag a baloldali hibák ellen harcoltunk.

Megalkuvás nélkül, ideológiai harcot kell folytatni a párt politikájától eltérő minden elhajlás ellen, a jelen esetben mindenekelőtt a jobboldali elhajlás ellen...

Következetesen érvényesíteni kell pártunk fő irányvonalát, a szocialista iparosítás politikáját, biztosítva a nehézipar fejlesztésének elsőbbségét a népgazdaságban.

A párt politikájával nemcsak azt kell biztosítani, hogy következetesen javuljon népünk élete, hanem nem kevésbé azt is, hogy népünk szebb, boldogabb életét minden külső és belső veszély ellen megvédjük. Ezért szükséges, hogy pártunk és kormányunk figyelembe véve az *élesedő nemzetközi helyzetet*, nagyobb gondot fordítson a haza védelmére, ez pedig a nehézipar állandó fejlesztése nélkül szintén elképzelhetetlen.

(1955 március 2–4.)

### 5. Ki ölte meg Pavlik Morozovot, a szovjet úttörők példaképét?

A középkorúnál idősebb nemzedékek tagjai számára még mondhat valamit Pavlik Morozov neve. Az 1932-ben meggyilkolt szovjet pionírt példaképül állították a későbbi évtizedek gyerekei elé szerette a szocialista világban. De mit is követett el a tragikus véget ért Urál-vidéki fiú? Tulajdonképpen mindössze annyit, hogy véresen komolyan fogta fel a szovjethatalom bármi áron történő megvédését minden ártó szándékkal szemben – úgy, ahogy ezt a bolsevik párt tanította és elvárta.

Pavlik először saját apját jelentette fel. Trofim Morozov falusi tanácselnök volt, s e hivatalával „visszaélve” sajátos menleveleket osztogatott a kulákoknak. Egész pontosan a geraszimovkai községi

tanács körbelyegzőjével ellátott üres lapokat adott el az erőszakos kollektivizálás végrehajtói által első számú közellenségnek kikiáltott, s ennek szellemében is kezelt tehetősebb parasztnak. Ők azután a papírt megfelelően kitöltve jó esetben elmenekülhettek lakóhelyükről. (A falusi lakosság a Szovjetunióban egészen a hetvenes évekig csak külön engedéllyel távozhatott el otthonából.)

A téma ismerői szerint a 14 esztendő Pavlik tettét az is motiválhatta, hogy apja közismerten rabbiátus, erőszakos ember volt, kegyetlenkedett feleségével és gyermekeivel, ivott és nőzött – a család mindentől megszabadult a feljelentést követő gyors bírósági ítélettel: Trofim Morozovot tíz évre Szibériába deportálták. Fia azonban ezek után szinte vérszemet kapott. Feladta a hatóságoknak a búzát rejtegető szomszédjukat, majd nagynénje férjét „köpte be”, aki megdézsmálta az állami gabonaraktárt, s a zsákmány egy részét Pavlik nagyapjánál dugták el. Az öreg emellett mások ingóságait is rejtegette – a komoly büntetések előrevetették árnyékukat.

Ezek után állítólag a családi tanács halálra ítélte a „spiclit”, s midőn Pavlik kilencéves öccsével, Fjodorral gombát szedni ment az erdőbe, ott mindkettőjüket utolérte a bosszú. Az agyonszurkált pionír kiontott véréért szinte az egész rokonság életével fizetett. A bíróság golyó általi halálra ítélte a „kulákbándát”: a nagybácsit, a nyolcvanéves nagyapát, a nagymamát, az unokatestvért, a keresztapát, de még a Szibériában raboskodó, így az akcióról mit sem tudó apát is. Az ítéleteket haladéktalanul végrehajtották. Egyedül a fiúk édesanyját kímélték meg, sőt Tatyjana Morozovából egyfajta „hős anyát” kreáltak, akit azután körbehurcoltak a Szovjetunióban, s mindenütt mesélnie kellett az iskolásoknak Pavlik életéről és haláláról. Az egyszerű falusi asszony még egy lakást is kapott a Krímben, így nyáron rendszeresen felbukkanhatott az arteki pionírtáborban, eleinte még szavakkal, kora előrehaladtával azután többnyire már csak személyes megjelenésével „lelkesítve” a fiatalokat. Tatyjana Morozova 1983-ban halt meg, élete vége felé már egyre kevésbé volt eldönthető, hogy saját emlékeit ismételteti-e a gyere-

keknek, vagy azt a sablontörténetet, amelyhez az ifjúsági irodalomban bárki hozzáférhetett, s amiről több játékfilm is készült. Pavlik Morozov halála után megkapta az egyes számú pionírigazolványt, amihez fogható megtiszteltetés csak Leninnek jutott: övé volt az egyes számú párttagkönyv.

A Szovjetunió felbomlását követően a területileg illetékes járási hivatal azzal a megkereséssel fordult az orosz főügyészséghez, hogy rendelje el az egykori halálos ítéletek jogszerűségének felülvizsgálatát. Felmerült ugyanis annak eshetősége, hogy Pavlikot (és öccsét, akire később alig vesztegettek szót) nem a gaz rokonság, hanem a belügyminisztérium különleges alakulata tette el láb alól, így kreálva mártírt belőle, és teremtve meg a kulákküldözés eszmei hátterét Szovjetunió-szerte. (Állítólag a becenevét is „hatóságilag” adták neki, a családban Pásának szólították a kis Pavelt.) A főügyészség azonban arra a következtetésre jutott, hogy 1932-ben az Urál megyei bíróság ítélete nem politikai, hanem bűnügyi motívumok alapján született (magyarán közönséges gyermekgyilkosság történt), így nem javasolta a kivégzettek rehabilitálását. Ezzel egyetértett az Oroszországi Föderáció Legfelsőbb Bírósága is.

A szovjetrendszer megszűnése, a kommunizmus bukása elkezdte a Pavlik-mítoszt. Akadtak, akik a szerencsétlen fiút közönséges besúgónak állították be, mások azt is kétségbe kezdték vonni, hogy egyáltalán létezett. Hetven év elteltével azonban megszűnt az egykori dokumentumok titokvédelme, így most nagyobb esély nyílik arra, hogy kiderüljön, mi is történt annak idején az isten háta mögötti Geraszimovkában, amely azután évtizedeken át idegenforgalmilag is szépen profitált a Pavlik Morozov-legendából. Jekatyerinburg és környéke iskolásai és egyetemistái máris hozzáfogtak az archívumok anyagának tanulmányozásához, a múltat kutató Memorial társadalmi szervezet pedig hétezer dollárt kapott a Soros-alapítványtól múzeum létesítésére. A tervek szerint egy év múlva megnyíló intézmény nem csupán Pavlik történetét hivatott hitelesen bemutatni, de



az utókor megismerkedhet itt a harmincas évek erőszakos kolhozosításának történetével, amelynek nyomán milliók élete és sorsa fordult tragédiába.

(NOL • Farkas József György • 2003. szeptember 18.)

A témához kapcsolódó képek (külön mappában)

29. Pavlik Morozov

30. Pavlik Morozov emlékműve

## 6. Zoja, a Szovjetunió hőse

A második világháború alatt több mint tízezer szovjet állampolgárt tüntettek ki a Szovjetunió hőse címmel – köztük 90 nőt. Az elkövetkező évtizedekben a szovjet állam pénzt és energiát nem kímélve törekedett a hősök emlékének megőrzésére: filmek, könyvek, kiállítások, emlékiratok tömegei voltak hivatottak arra, hogy megőrizzék a háborús hősök kanonizált, hivatalos emlékezetét.

A Szovjetuniót már Lenin a „hősök országának” nyilvánította, így mi sem természetesebb, mint hogy a forradalmi harcok hőseit később a munka hősei váltották fel, akik az 1920-as évek feszített tempójú iparosításában ugyanúgy viselkedtek a munkapad mellett, mint a harcművész: fegyelmezetten, kétely nélkül követték az előírásokat, és emberfeletti teljesítményükért katonai jellegű kitüntetésekben részesültek. A sztahanovistákkal teli ország azt a hivatalos üzenetet sugározta, hogy bárkiből lehet hős, és a hősök földjén mesészerű az élet, mely minden percben valami csodát tartogathat.

1941-től azonban a háború véget vetett az optimizmus és a hősiesség mesterséges kultuszának, s valódi harc kezdődött. A háborúban a propaganda éppen olyan stratégiai szerepet játszott, mint a harcoló katonák: a propagandisták – háborús tudósítók, írók, költők, festők – hivatásszerűen gyártották a hősöket, mint a remény

hivatalos letéteményeseit, akiket példaként állítottak a lakosság elé. A feltűnően hasonló hősi történetek igen kevés elem variációjából álltak össze. A hősök élete a szocialista realizmus szabályait követte, és az elképzelt bolsevik tulajdonságokat sugározta: elszántság, merészség, vakmerőség, valamint hűség a néphez és a párthoz.

A „hivatalos hősök” első csoportjába a történelemkönyvekből is jól ismert katonai vezetők, a nagy stratégák tartoztak, akik nélkül a Szovjetunió nem tudta volna megnyerni a háborút: Tyimosenkó, Rokoszsovszkij, Zsukov, és persze elsősorban Sztálin marsall. De a tábornokok és a stratégák mellett sok milliónyi férfi és nő harcolt fegyverrel a hazáért. Közülük került ki a hivatalos hősök második csoportja, olyan „nevesített” közkatona és partizánok, akik a harcművész vagy partizánként bizonyították bátorságukat: Oleg Kosevoj, aki Krasznodonban fiatal barátaival harcolt a megszálló nácik ellen, vagy Alexandr Matrosov, aki saját testével védte a hadállást a rohamozó németektől.

Egy harmadik csoportot alkottak azok, akik hősiességgel viselték a kínzást fogságba kerülésük után, és utolsó lehetőségükkel is hűek maradtak a hazához, ami az orosz nyelvben – nőnemű főnévként – valóban az orosz anyát jelenti. Idetartozik Zoja Koszmozgyemszkaja, a fiatal Komszomol-tag.

A hivatalos életrajzi lexikon szerint Zoja 18 éves volt a háború kitörésekor, és önkéntesen csatlakozott a partizánmozgalomhoz. 1941 novemberében a frontvonal mögé küldték, hogy ott szabotázsakciót hajtson végre a Moszkvához közeledő németek megzavarására. December elején a németek tetten érték Petriszcevo nevű faluban, ahol az istállót akarta rágyújtani az ott éjszakázó német katonákra. Elfogták, megkínózták, de semmilyen információt nem sikerült belőle kiszedni. Végül felakasztották, és ezzel az élettörténettel érdemelte ki 1943 márciusában „a Szovjetunió hőse” címet.

A történetben semmi különleges nincs, százezrek történetek és biztosan történetek is hasonló esetek a Szovjetunió németek által elfoglalt területein. Akkor miért éppen Zoja lett mindenki kedves

hőse, akiről nagy hatású vers és milliók által végigkönnyezett film is született?

A hadi propaganda az 1942. január 25-ei Pravdában szerepeltette először Zoja történetét, Pjotr Lidov cikkében. Ezt hamarosan részletes és élénk leírások követték elfogásáról és kínzása körülményeiről. A cikkekből kirajzolódik Zoja élete, aki árvaként a kommunista és a hagyományos keresztény értékeket egyaránt megtestesíti: hűséges, önfeláldozó, szereti elvtársait, a hazát, és persze a pártot. Édesanyjától – a népmesei elemeknek megfelelően – így vett búcsút: „ne sírj, édesanyám, vagy úgy térek haza, mint egy hős, vagy úgy halok meg, mint egy hős.” A Pravda 1942. február 17-ei számában már maga az édesanya nyilatkozik, aki nagyon büszke bátor és hűséges lányára: „Zoja úgy halt meg, mint egy igazi harcos, kommunista férfi.” A nyilatkozatban természetesen arra buzdította a szovjet népet, hogy álljon bosszút a lány haláláért. A fájdalom és a szomorúság, amit Zoja anyja érzett, nem volt egyedülálló a háborús viszonyok között, az azonban igen, hogy ezek után az anya országos előadókörútra indult: iskolákban és üzemekben tartott előadásokat lánya életéről és hősi haláláról. A hallgatóságban sok anyának lehettek hasonló élményei, és a történet hallgatása közben kibuggyant könnyek nem is mindig Zoját gyászolták.

Szerző: Pető Andrea  
(<http://www.mult-kor.hu/rubicon/cikk.php?id=912&ev=1999&szam>)

A témához kapcsolódó kép (külön mappában)  
31. Zoja

## 7. Egy szocialista operett: a Szabad szél

Először az ötvenes években söpört végig rajtunk a Szabad szél, Iszaak Oszipovics Dunajevszkij zeneszerző Sztálin-díjas munkája.

Dunajevszkij (és Vinyikov, Kracht, valamint Tipot) műve a klasszikus operett nyomvonalán halad, s a szokványos szereptípusokat is felvonultatja. Bonvivánként Bosszúálló Márkó lép fel, a híres-hírhedt partizán, aki a kikötőben bujkál, tengerésznek álcázva magát. Szerelme, a primadonna a hajózási vállalatnál dolgozik, s amikor véletlenül elárulja vőlegényét az ellenségnek, gyorsan feleségül menne hozzá (mármint az ellenséghez), így kívánja megmenteni Márkót. Van szubrett, aki takarító személyzet A Hetedik Mennyeországhoz címzett kocsmában, s akad mellé táncos-komikus is, aki leleplezi saját nagybátyját részint mint gonosz kapitalistát, részint mint árulót. Az operett Triesztben játszódik. Tehát az ellenséges Tito-Jugoszláviában lennénk tehát, itt tilos énekelni a Szabad szél dalát, itt lázadoznak a népek a meg nem nevezett zsarnok ellen, itt bukkannak fel titokzatos fegyverszállítmányok. (Stuber Andrea nyomán)

## 8. Ünnepek

### Nemzeti és állami ünnepek

Április 4. (nemzeti ünnep)

1950. 10. sz. törvényerejű rendelet:

„A legdöntőbb fordulat Magyarország ezeréves történetében... a dicsőséges Szovjet hadsereg kiűzte országunk területéről a német fasiszták és magyar csatlósaiak utolsó hordáit...” (1. §)

„A magyar nép soha el nem múló hálájának, forró szeretetének, a baráti és szövetséges hűségnek az ünnepe, felszabadítója, példaképe, függetlenségének oltalmazója, a béke legfőbb őre... A Szovjetunió, a dicsőséges Szovjet hadsereg népünk és a haladó emberiség tanítója s igaz barátja, a nagy Sztálin iránt.” (2. §)

„A megbonthatatlan szovjet–magyar barátság napja.”

A szovjet zóna minden országában ünnep volt az ország felszabadításának napja és november 7. is.

(*História*, 1992/10. 30. o.)

*Augusztus 20.* (nemzeti ünnep)

1949. augusztus 20-án lépett hatályba a Magyar Népköztársaság alkotmánya. Indoklás az 1950. évi 1. sz. törvényerejű rendeletről:

„Az alkotmány fejezi ki és rögzíti azoknak az alapvető gazdasági és társadalmi változásoknak eredményeit, amelyeket országunk a nagy Szovjetunió fegyveres ereje által történt felszabadítása óta elért, és az Alkotmány jelöli ki továbbfejlődésünk irányát is a szocializmus felé vezető úton.”

(*História*, 1992/10. 30. o.)

*November 7.* (állami ünnep)

Az 1955. 37. sz. törvényerejű rendeletről:

„A világtörténelem legnagyobb fordulópontja.” A NOSZF először hozott létre olyan államot, „amely megszüntette az ember ember általi kizsákmányolását”. A Szovjetunió „a világ népeinek reménysege, támasza és példaképe a békéért, a függetlenségért, a szocializmusért vívott küzdelemben.” November 7. „a győzelmes szocializmus, a dolgozók nemzetközi szolidaritása, a Szovjetunió iránt érzett hála ünnepe.”

(*História*, 1992/10. 30. o.)

A régi ünnepek sorsa

*Újév*

Marad.

*Húsvét*

Eltűnik az egyházi jellege. 1953-ban eltörlik a hétfői munkaszünetet.

A következő évben visszaállítják. 1955-ben aztán ismét eltörlik.

*Karácsony*

A második nappal ugyanaz történik, mint Húsvét esetében.

*Pünkösd*

Utoljára 1952-ben kétnapos ünnep. 1953-ban még pirosbetűs, de csak a vasárnap. 1954-től eltűnik a hivatalos ünnepek sorából.

*Május 1.*

Mozgalmi ünnepből állami ünneppé válik.

*Március 15.*

1951 után eltörlik mint munkaszüneti napot.

(*História*, 1992/10. 30–31. o.)

A témához kapcsolódó képek (külön mappában)

32. Ék Sándor képe a felszabadulásról

33. Augusztus 20-ai plakát

34. Augusztus 20-ai plakát

## 9. Plakátok

1951. december 10.

Felmérés: Milyen plakátok találhatók ezen a napon Budapest utcáin?

Az eredmény nem volt megnyugtató – túlságosan kevésnek találták a politikai plakátokat. Ezután célul tűzték ki az utcakép átalakítását, amelynek során a szovjet példát tekintették irányadónak. Az SZKP KB 1948 novemberében kiadott határozata hangsúlyozta a plakátoknak, mint hatékony agitációs eszköznek a rendkívüli fontosságát.

A plakátnak „az aktuális politikai és építő megmozdulásokba kell bekapcsolódnia”. Legfontosabb feladata, hogy „hazafiságra, a kommunizmus ügye, Lenin-Sztálin pártjának ügye iránti odaadásra nevelje a tömegeket, ... meg kell mutatnia a bolsevik párt vezető

szerepét, világos és közérthető, a szovjet nép erejéről és hatalmáról beszélő alakokat kell alkotnia, alakokat, amelyek a haza iránti aktív szeretetre nevelnek.”

A Szovjetunióból mintaplakátok érkeztek.

1949–55 között nem volt központi plakátkiadás, de több ezer plakát készült.

Az aktuális eseményekre megrendelt plakátok középpontjában a „megelégedett dolgozó ember” típusa áll.

1953-ra az a plakáttípus vált uralkodóvá, amelyik már inkább falijújságnak tekinthető: a párt és az ország eredményeit hirdeti, illetve a hétköznapi élet új szabályait fogalmazza meg.

Példák:

És Sztálin útmutatásával építi a magyar nép a szocializmust (1949)  
Előre a szovjet sztahanovisták példája nyomán, magasabb termelékenységéért, ötéves tervünk győzelméért! (1950)

A Szakszervezeti Világszövetség erős fegyver a békéért (1950)

Mit nyújt az ötéves terv (1950)

Ne felejtse el soha a múltat, ha a jövőt építed! (1951)

A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé (1952)

(*História*, 1987. 5–6. melléklet)

Demeter Zsuzsanna: *Plakátok Magyarországon, 1949–1956*

## 10. Sztálin kultusza

**Ünnepség Sztálin 70. születésnapjára** (1949. december 21.)

Gerő Ernő: „mert a Szovjetunió Sztálin, mert a béke: Sztálin.”

Dobi István: A legelső magyar Ember Rákosi Mátyás.

Gerő Ernő: „hazánk minden igaz fia érzi, tudja: Rákosi és a Párt – egy! Rákosi és a magyaxar munkásosztály – egy! ... ez az út, amelyen Rákosi elvtárs vezet minket – Sztálin útja.”

Sztálin harcos élete – kiállítás 1949-ben (70 éves)

Rákosi harcos élete – kiállítás 1952-ben (60 éves)

Dicsőítő rigmusok:

Éljen Sztálin nagy vezérünk

Szabadságot hozott nekünk,

Rákosi a mi vezérünk,

Ezért boldog egész népünk.

Senkivel sem cserélünk,

Rákosi a vezérünk.

Osztják a földet,

Hullanak a fürge csapások a megyekarókra

Ki adja a földet?

– Sztálin adja, Rákosi osztja

(*Irodalmi Újság*, 1952)

*Sztálin út és Sztálin-szobor Budapesten*

(események és költségek)

1949. december 20. A FŐVÁROS Törvényhatósági Bizottságának határozata:

Bp. legnagyobb útja viselje Sztálin nevét,

Sztálin generalisszimuszról készüljön méltó emlékmű



Pályázat kiírása	öt méter magas, szabadon választható nemes anyagból, végső döntés: márvány és bronz, 5-6 méteres
A hely kijelölése	Szóba jöttek: Milleniumi emlékmű helye, Kossuth tér, Köztársaság tér
Meghívásos pályázat	30 szobrász, határidő: 1950 december 15. – nyertes: Mikus Sándor

„Mióta a szoborpályázat kiírásra került, éjjel-nappal csak ezzel a témával foglalkoztam. Sokszor éjszaka is felgyújtottam a villanyt, és lerajzoltam Sztálin alakját, amint őt behunytt szemmel magam előtt láttam. Belém rögződtek arcvonásai, kézmozdulatai, testtartása. A Lenin életéről szóló filmben percekig látható Sztálin. Ezt a filmet sokszor megnéztem, és nagyon megfogott ennek a nagy embernek rendkívüli közvetlensége. Megnéztem a Sztálingrádi csata és a Berlin eleste című filmeket is, amelyekben művészek keltik életre Sztálin alakját. Sztálin szobra 9 méter magas csiszolt vörösgránit talpazaton fog állni. Maga az alak 6 méter magas lesz és bronzba öntik. – nyilatkozott a „legboldogabb magyar szobrászművész”.

Kiadások:

A pályázatra érkező valamennyi mű alkotója 3000 Ft részvételi díjat kapott – 78 000 Ft

Négy kiválasztott „legjobb” szobrász 5000 Ft részvételi díjat, a három

Helyezett 3-3000 Ft jutalmat kap.....29 000 Ft

Fészer és a szobor gipsznagyítása ..... 102 165 Ft

Bronzba öntés .....690 000 Ft

Térrendezés..... 5 000 000 Ft

A talpazat felépítése .....1 459 446 Ft

A szobor megvilágítása .....	210 000 Ft
Dombormű kifaragása .....	480 000 Ft
A művész honorárium.....	200 000 Ft

Pótó János: *Egy szimbólum születése*. História, 1987. 5–6. sz.

### A Sztálin-szobor története

A negyvenes évek végén az ország kommunista vezetése nagyszabású vállalkozásra szánta el magát: szobrot kell állítani Magyarországon felszabadítójának, a nemzetközi munkásmozgalom első számú vezetőjének, Joszif Visszarionovics Sztálinnak. Akkor már a Szovjetunió és a szocialista blokkországok számos városában emeltek szobrot a generalisszimusznak.

1949. december 20-án, Sztálin 70. születésnapjának előestéjén Budapest Törvényhatósági Bizottságának a kormány tagjai jelenlétében lefolyt díszközgyűlése „viharos lelkesedéssel” elhatározta, hogy „1. Budapest legszebb útját, az Andrássy utat Joszif Visszarionovics Sztálin generalisszimuszról, az egész haladó és békére törekvő lángeszű vezérével Sztálin útnak nevezi el; 2. Sztálin generalisszimuszról művészi kivitelben és méretben méltó emlékművet készíttet és állíttat fel fővárosunk erre legméltóbb és legalkalmasabb helyén, a határozati javaslat elfogadásától számított egy éven belül”.

A 25 szobrásznak kiküldött belső pályázatban meghatározták a szobor anyagát – bronz vagy márvány – és méretét (5–6 méter magasság), de a szobor helyét illetően még nem jutottak egyességre a döntéshozók. A felkért szakmai testületek a Vilma királynő út (ma: Városligeti fasor) torkolatával szemben, a Városliget szélét tartották legmegfelelőbbnek: „...úgyiszlóván minden előnnyel rendelkezik. Munkáskerületben fekszik, ahol hétköznap és ünnepnapokon is a dolgozók tízezrei fordulnak meg. A terület ünnepek alkalmával több százezer ember befogadására alkalmas, jó felvonulási utakkal rendelkezik [...] A tér nagysága ellenére olyan, hogy egy kb. 10 m magas szobor igen jól betölti.”

A beérkezett pályaművekből azokat díjazta a politikusokból és művészekből álló zsűri, amelyek leginkább emlékeztettek a szovjet propagandában megjelenített derűs, ugyanakkor célratoró Sztálin-képre. A két forduló pályázatát lezárulását követően a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Titkársága 1950. december 21-én, Sztálin születésnapján tette közzé döntését: a szobor elkészítésével Mikus Sándort bízzák meg.

A szobor helyének pontos megállapításának halogatása és a szükséges területrendezés újabb hónapokig hátráltatta a kivitelezést. A politikusok végül 1951 nyarán úgy határoztak, hogy 360 méter hosszan (gyakorlatilag a Hősök terétől az Ajtósi Dürer sorig) 85 méternyire szélesítik ki a Dózsa György utat, a szobrot pedig a Gorkij fasorral (volt Vilma királynő útja) szemközt, a Dózsa György út járdaszegélyétől 75 méterre helyezik el. A Titkárság döntésre jutott a monumentális szobor talapzatát képező dísztribün esztétikai jellemeivel kapcsolatos kérdésekben, és külön kitért a Városliget szélén álló, a jövőben a felvonulási területre eső épületek elbontására is: *„Kossa elvtárs közölje a városligeti templom egyházi vezetőivel, hogy lebontják a templomot.”*

A diktatórikus döntést követően néhány hónapon belül lebontották a villamos végállomást, a Regnum Marianum templomot és a Városligeti Színházat. (...)

Mivel a főalak magassága az eredeti 6 méterről időközben 8 méterre növekedett, külön fészert kellett építtetni, mert Budapesten nem volt akkora műterem, ahol ilyen magas szobor elfért volna. A 65 mázsás bronzszoborba beolvasztottak több, régebben készült, 1945 után eltávolított köztéri alkotás (Tisza István-, Andrássy Gyula-, Darányi Ignác-szobor) anyagát.

### 1956

A százezres, időnként milliós felvonulások évei után a forradalom kitörése napján, 1956. október 23-án ismét tömegek lepték el a teret – ezúttal spontán módon. A népharag a gyűlölt vezér bronzmása ellen irányult. A szobordöntés ötlete jellemző módon nemcsak az

egybegyűlteken, hanem az egyetemisták fejében is megfogalmazódott: a Műszaki Egyetem aulájában október 22-én tartott diákgyűlés határozatának 13. pontja is a bálványdöntésre szólít fel: *„Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét, a Sztálin-szobrot a leggyorsabban döntse le, és helyébe az 1848–49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.”*

A szobor nyakába drótköteleket akasztottak, és erőgépekkel próbálták elválasztani a talapzatától. A sikertelen kísérletek után a munkások lángvágókkal estek a bronzszobornak, majd a ledöntött „tetemet” egészen a Blaha Lujza tér környékéig vonszolták, ahol rövid időn belül szétszedték, és darabjait hazavitték az emberek. Csupán a hatalmas csizmák meredtek eredeti helyükön az égnek, a látványtól vezérelve a pestiek „Csizma térként” emlegették a megüresedett területet. Már a forradalom napjaiban felmerült a Regnum Marianum újra felépítése, azonban a forradalom leverése után a téma lekerült a napirendről, és az 1989–90-es rendszerváltás után sem valósult meg.

([http://www.unnep.eu/index.php?option=com\\_content&task=view&id=265&Itemid=41](http://www.unnep.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=41))

## 11. Rákosi beszédeiről

Aki Rákosi beszédeit hallgatta és később azok szövegét is elolvasta, annak azon nyomban feltűnhetett ezeknek a beszédeknek a szürkesége és közérthetősége, valamint igen alacsony elméleti színvonal. A száraz mondanivalót és az elméleti fejtegetéseket Rákosi gyakran helyettesítette, illetőleg fűszerezte-ízesítette közmondásokkal, jelszavakkal és szállóigéknek szánt magvas kijelentésekkel, amelyeknek kimondottan tömeghatású funkciójuk volt.

„A kár haszonnal jár...”, „A lányomnak mondom, menyem is értsen belőle...”, „Éhes disznó makkal álmodik...” „A fejtől búzlik a hal.” Megnyugtatunk mindenkit, akinek nincs vaj a fején...” „Kutyából

nem lesz szalonna...” Eltávolítottunk az útból mindenkit, aki homokot szór a gépezetbe.” „Az ördög nem alszik, az ellenség újrakezdi...”, „A meséből tudjuk, hogy eddig minden sárkányt előbb vagy utóbb elpusztítottak...”

Bizonyára vannak, akik emlékeznek azokra a jelszavakra, illetőleg jelszószerű kijelentésekre, amint amilyen az „Országunk nem rés, hanem erős bástya a béke frontján”, vagy a „Tiéd az ország, magadnak építéd”.

Rákosi a DISZ alakuló kongresszusán fogalmazta meg az aranytojáshoz tyúkról szóló – hírhedtté vált eszmefuttatását: „Ha nem tartunk mértéket, akkor mint rántott csirkét megesszük azt a tyúkot, amely jövőre aranytojáshoz tojja, és ötéves tervünk gyárait, üzemait, kultúrházait már az idén csemegevaj és borjúsült formájában elfogyasztanánk.”

Néhány évvel később a kuláklista eltörlésével kapcsolatos nem kevésbé hírhedt véleményét így fogalmazta meg: „De a kulák kulák maradt, listával vagy lista nélkül”.

Megjelent: Balogh Gyula: *Politikus a koalícióban.*

*Találkozásaim Rákosi Mátyással.* História, 1992. 3. sz. 10. o.

## 12. Mozgalmi dalok

### Internacionálé

Föl, föl, ti rabjai a földnek,  
Föl, föl, te éhes proletár!  
A győzelem napjai jönnek,  
Rabságodnak vége már.  
A múltat végképp eltörölni  
Rabszolga-had indulj velünk!

A föld fog sarkából kidőlni,  
Semmik vagyunk, s minden leszünk!  
Ez a harc lesz a végső,  
Csak összefogni hát,  
És nemzetközivé lesz  
Holnapra a világ.  
Védő nincsen felettünk,  
se isten nem véd, sem király:  
A közjó alkotói lettünk –  
hát vesszen el, ki ellenáll!  
Pusztuljon ez a rablóbanda,  
a rabságból elég nekünk.  
A lángot szítsuk, rajta, rajta!  
A vas meleg, hát ráverünk.  
Ez a harc lesz a végső,  
csak összefogni hát!  
és nemzetközivé lesz  
holnapra a világ!  
A gazdagoknak kedve-kénye  
erőnkől szívja ki a vért,  
csaló az államok törvénye,  
mert minden bajt szegényre mért.  
Kínlódás most a munka bére,  
de már ebből elég, elég!  
Szerszámot hát az úri kézbe  
s ide a jognak a felét!  
Ez a harc lesz a végső,  
csak összefogni hát!  
és nemzetközivé lesz  
holnapra a világ!  
Mi milliók, mi munka népe,  
mi alkotunk a földtekén,  
mienk lesz még pompája, fénye

s a munka nem lehet szegény.  
 A tőke még a húsunk marja,  
 de már a gyáva had remeg –  
 kelőben már a munka napja  
 s ragyogni fog a föld felett.  
 Ez a harc lesz a végső  
 csak összefogni hát!  
 és nemzetközivé lesz  
 holnapra a világ!

### DIVSZ induló

(DIVSZ: Demokratikus Ifjúsági Világszövetség)

Egy a jelszónk, a béke, harcba boldog jövőért megyünk,  
 Egy nagy cél érdekében tör előre ifjú seregünk.  
 Bárhol is van hazája, bármely ég néz le rája,  
 Küzdő korunknak új nemzedéke mind itt halad velünk

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!  
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.  
 Nincs oly erő, mely legyőzné, ki a népért küzd,  
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

Tegnap tankok robogtak, harcok szülték az egység dalát  
 Vére omlott ki soknak, ki ügyünkért kiállt, hú barát  
 Gyertek mind háborúba, ránk vár a harc és a munka  
 Egy szebb világot épít kezünk ma, föl tette, dalra hát!

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!  
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.  
 Nincs oly erő, mely legyőzné azt, ki a népért küzd,  
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

Szíveink dobbanása visz világgá egy új eskü-szót  
 Boldog föld népe lássa, tartsa vállon a tűzlobogót  
 Gyilkos, új háborúra hív a föld népe újra  
 Ifjú sereg, te véd meg a békét, s űzd el a támadót!

Földön, égen zeng az új dal: Ifjúság! Ifjúság! Ifjúság!  
 Milliányi szív dobogja ritmusát, ritmusát, ritmusát.  
 Nincs oly erő mely legyőzné, ki a népért küzd,  
 És dalolja a jövőnek himnuszát: Ifjúság! Ifjúság!

### 13. Karikatúrák

*Karikatúrák aláírásai a Ludas Matyi című satirikus hetilapból*  
 (Képaláírás, 1951. október 4.):

#### A GYAPOT ÉNEKEL

Kicsi vagyok én,  
 Majd megnövök én  
 Ha a szovjet agrármódszert eltanulom én.

(Képaláírás, 1950. február 2.):

#### SZTAHANOVISTA az üzemi bálban

- Jön táncolni, Ilonka?
- Jövök, de nehogy ezernégyszáz fordulatot csináljon velem is,  
 mint a gépével, mert szédülős vagyok.

(Képaláírás, 1951. március 8.):

#### A KONGRESSZUSI KÜLDÖTT HAZATÉR

- Mit üzen édesapánk Pestről?

- Azt, hogy öt év alatt 11 milliárdot kap a mezőgazdaság!
- De hiszen azt Rákosi elvtárs mondta!
- Igen. Ő mindannyiunk édesapja.

Képaláírás 1950. július 21.

### BELSŐ ELLENSÉG ÜDVÖZLET A SELEJTGYÁRTÓNAK

A szivarozó, cilinderes „kapitalista” a munkapadnál álló „selejtgyártó” munkásnak:

- Brávó, fiatal barátom. A gyáramat ugyan államosították, de maga
- még mindig nekem dolgozik.

#### 14. Olvasói levél

Nehéz Nováról lapot küldeni egy menyasszonynak.

Levelezőlapot akartam küldeni menyasszonyomnak Nováról. A községben több helyen akartam lapot vásárolni, de mindenütt csak olyat tettek elém, amelynek bal felső sarkában egy bika fénykép volt. A levelezőlapokon látható hatalmas bika alá ezt nyomtatták: „Szarvasmarha-tenyésztésünkben a jobb teljesítő és nagy húshozamú magyar tarkát nemesítjük tovább.” Szerintem az állattenyésztést nem ilyen levelezőlapokon kellene népszerűsíteni. És ha már erre a furcsa népszerűsítésre szükség van, akkor küldjenek minden községbe bikanélküli lapokat is. Ha ezt megtennék, akkor mások nem járnának úgy, mint én. Ugyanis más képeslap hiányában ilyen lapon írtam Budapesten lakó menyasszonyomnak. Mondanom sem kell, hogy megbotránkozott és megsértődött. Komoly családi botrány lett a levelezőlap elküldéséből.

Mellékelten küldöm a bikát, illetve a levelezőlapot. Ebből minden olvasó láthatja, hogy milyen lapot nem tanácsos menyasszonyának küldeni.

Fodor József, Nova (*História*, 1981. 3. sz.)

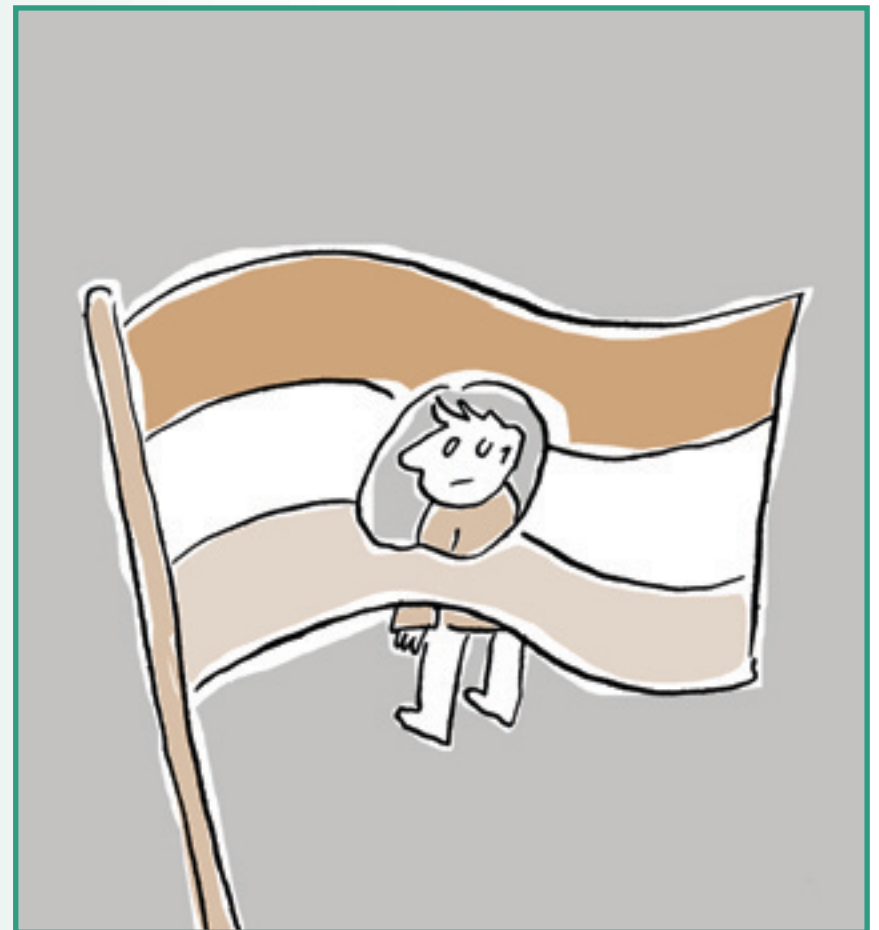
# 1956

## POLGÁR A FORRADALOMBAN

A modul szerzője: Gönczöl Enikő

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI  
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

A 11. ÉVFOLYAM





## MODULLEÍRÁS

<b>Ajánlott korosztály</b>	17-18 évesek
<b>Ajánlott időkeret</b>	5 x 45 perc
<b>A modul közvetlen célja</b>	1956 törekvéseinek és eseményeinek megidézése, az ünnepi emlékezés jelentéssel és személyes gondolatokkal való megtöltése.
<b>A modul tartalma</b>	
<b>Megelőző tapasztalat</b>	Az 1950-es évek történetének feldolgozása.
<b>Ajánlott továbbhaladási irány</b>	A Kádár-féle konszolidáció megismerése.
<b>A kompetenciafejlesztés fókuszai</b>	Személyes kompetencia: autonóm gondolkodás és cselekvés, szerepvállalás
	Kognitív kompetencia: összefüggéslátás
	Szociális kompetencia: empátia, együttműködés
<b>Kapcsolódási pontok</b>	A NAT-hoz: Ember és társadalom
	Tantárgyakhoz: történelem, társadalomismeret
	Modulokhoz: Azok az 50-es évek, A legvidámabb barakk
<b>Támogató rendszer</b>	Eörsi László: <i>1956 mártírjai. 225 kivégzett felkelő.</i> Rubicon könyvek, 2006. Izsák Lajos (szerk.): <i>Krónika 1956.</i> Kossuth Kiadó, 2006. <i>1956 sajtója.</i> Tudósítások Kiadó, 1989. A História és a Rubicon folyóiratok 1956-tal foglalkozó különszámai és cikkei

## BEVEZETŐ GONDOLATOK

Úgy tűnik, hogy mára 1956 emlékét is elérte az a jelenség, amely óhatatlanul bekövetkezik, ha az emberek körében spontán módon ünnepelt eseményeket a hivatalos ünnep rangjára emelik. A gyerekek számára sokszor már ez is csak „egy az unalmas iskolai ünnepségek közül”. Jó lenne, ha ez nem így lenne – ebben próbál meg segíteni ez a magasabb iskolai évfolyamokon felhasználható modul.

## MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A modul A változata az országos jelentőségű eseményeket rekonstruálja. A B sorokban szereplő javaslatok nem önálló tevékenységek, hanem ahhoz adnak javaslatot, hogy hol, miként lehet a helyi fontosságú mozzanatokkal kiegészíteni a történet fő vonulatát. Ez az oka annak, hogy ezekben a sorokban nem szerepel külön időkeret.

A modul legfontosabb célja az ünnep jelentéssel való megtöltése – egy projektnap keretében. A tervezett 5 órát ezért nem érdemes részekre bontani, hiszen akkor megtörik az élmény, és a hatás is. A modulban egymást váltják az aktív részvételt igénylő tevékenységet és az inkább befogadást igénylő vetítések és felolvasások. Ez utóbbiak is igénylik azonban a tanulók aktív részvételét.

A téma feldolgozásának alapelve az, hogy átélhető, emberközelű részletességgel idézzük fel a történeteket, kicsit mozaikosan, úgy, ahogy az ember a hétköznapjait érzékeli. Ezt segítik elő a korabeli naplórészletek, amelyek egy 18 éves diáklány szemével mutatják be az eseményeket. Ugyancsak ezt támogatják a korabeli fényképek és hangfelvételek. A foglalkozás során közösen rekonstruálják a diá-

kok a forradalom 13 napjának legfontosabb eseményeit, s a téma lezárásaként végül történeti perspektívából is ránéznek az immár több, mint 50 évvel ezelőtti eseményre.

A szövegek jó szövegértési képességgel és megfelelő ismeretbázissal rendelkező osztály számára készültek. Gyengébb képességű osztályok esetében nyugodtan el lehet azonban hagyni az eseménytörténet bonyolultabb összefüggéseket érintő elemeit. A foglalkozás lényege ettől nem sérül, érzelmi töltése a képek és a személyes élmények központba helyezésével is egyenértékű módon megőrizhető.

## A MODUL MELLÉKLETEI

### Tanári segédletek

- P1 Kinyomtatható és kivetíthető portrék (külön mappában)
- P2 Kivetíthető képek. A tüntetések és az utcai harcok résztvevőiről
- P3 Kivetíthető képek. A mindennapokról, a Petőfi-kör gyűléseiről, valamint Rajk László és társai újratemetéséről
- P4 Kinyomtatható és kivetíthető képek a forradalom egyes napjaihoz kapcsolódó eseményekről
- P5 Kinyomtatható térképvázlatok a harcok helyszíneire és az egyes csapatmozgásokhoz kapcsolódóan
- P6 Hangdokumentumok a forradalom napjaiból
- P7 Útmutató az események strukturálásához
- P8 Segédletek a megtorlás témakörének feldolgozásához
- P9 Segédletek a forradalom többlépcsős átértékelésének bemutatásához
- P10 Hangfelvétel – Részlet Kádár beszédéből 1957. május 1-jén



## Tanulói segédletek

- D1 A történet ismert szereplői. Névkártyák. Mindegyik kártyából egy példányra van szükség.
- D2 A forradalom előzményei. A változás jelei a mindennapi életben. Eseménykártyák és forrásszöveg. Mindegyik kártyából és dokumentumból egy példányra van szükség.
- D3 A forradalom előzményei. A változás jelei a politikai életben. Eseménykártyák és forrásszöveg. Mindegyik kártyából és dokumentumból egy példányra van szükség.
- D4 A forradalom előzményei. Nyilvános viták. Eseménykártyák és forrásszöveg. Mindegyik kártyából és dokumentumból egy példányra van szükség.
- D5 Az 1956-os forradalom 16 pontja. Dokumentum. A lapot annyi példányban kell sokszorosítani, amennyi a tanulók létszámának a fele.
- D6 A forradalom 13 napja. Csoportkártyák. Összesen annyi kártyára van szükség, ahány tanuló van az osztályban. Mivel azonban néhány nap eseményei zsúfoltabbak a többinél, indokolt, hogy az ezeket feldolgozó csoportok létszáma nagyobb legyen. (Ilyen nap például október 23.) A kártyakészletet ennek figyelembevételével érdemes összeállítani.
- D7 a-o A forradalom 13 napja. Eseménykártyák. Minden kártyából egy példányra van szükség.
- D8 Egy 18 éves lány feljegyzései. Naplórészletek. Minden részletből egy példányra van szükség. A lapokat a foglalkozás előtt részekre kell vágni.
- D9 Egy polgár a forradalomban: Bibó István. Az öt részből álló szöveget, a kapcsolódó dokumentumot és a csoportos feladatlapot annyi példányban kell lemásolni, ahány csoport dolgozik vele.

## MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése</b>					
<b>Előzetes feladat</b>					
A	A tanulók interjút készítenek saját családjuk idősebb tagjaival (vagy más ismerőssel). A cél az, hogy mindenki találjon valamilyen személyes emléket 1956-tal kapcsolatban, amit röviden leírnak egy cédulára.	Személyes emlékek gyűjtése  Kommunikáció	Egyéni interjúkészítés idősebb családtaggal, ismerőssel		
<b>I/a Emlékmozaikok</b>					
A	A diákok körben ülnek. Mindenki elmondja vagy felolvassa az otthonról hozott emlékeket. Az osztály közösen megpróbálja tipizálni ezeket, és a kialakult típusoknak megfelelő eloszlásban felerősítik a cédulákat a terem falának egy részére. 15 perc	Személyes emlékek bevonása a témakör feldolgozásába  Szóbeli kommunikáció	Frontális munka – beszélgetőkör	A tanulók által előkészített cédulák  Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>I/b A történet főszereplői I. (Akiiket ismerünk)</b>					
A	A tanár a P1 alapján kinyomtatott fényképeket tesz ki egymás mellé egy asztalra. A diákok párokat alkotnak. Minden pár húz egy névkártyát, majd megkeresi a kihúzott névhez tartozó képet az asztalra kitett fényképek között. A nevet és a képet ráragasztja egy A/5-ös lapra úgy, hogy később még elférjen a kép alatt a személy 56-os tevékenységét röviden bemutató szöveg. A portrékat egyelőre félreteszik.  10 perc	1956 ismert főszereplőinek azonosítása  Vizuális memória Együttműködés	Páros munka – tablóképek készítése	D1 (Névkártyák)	P1 (Kinyomtatható és kivetíthető képek)
B	Az előző feladat tetszés szerint kiegészíthető az 56-os forradalom helyi eseményeiben részt vevők neveivel és képeivel.				
<b>I/b A történet főszereplői II. (Az utca emberei)</b>					
A	A tanár elmondja, hogy az ismert személyek mellett név szerint nem ismert emberek ezrei formáltak az eseményeket azokban a napokban. Ennek igazolására képeket vetít a gyűléseken részt vevő és az utcán tüntető tömegről.  5 perc	A megmozdult tömeg jelentőségének tudatosítása  Befogadás	Frontális munka – vetítés és tanári magyarázat		P2 (Kivetíthető képek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II. Új tartalom feldolgozása</b>					
<b>II/a A forradalom előzményei</b>					
A	<p>Az osztályban három nagy csoport alakul. Az egyik a hétköznapi életet, a másik a pártpolitikát, a harmadik pedig a társadalmi nyilvánosságot érintő jelenségekkel foglalkozik. Megkapják a témához tartozó eseménykártyákat, és egy korabeli szöveges forrás részletét. A kártyákat időrendi sorba állítva, felragasztják egy hosszabb papírcsíkra, majd elolvassák a forrásszöveget is. Megfogalmazzák, hogy mindez, milyen hatást gyakorolhatott a korabeli emberekre, mit érezhettek, mit gondolhattak.</p> <p>A szóvivők pár mondatban összegzik az osztály számára a történéseket, az emberekre gyakorolt feltételezett hatásait, és valaki felolvassa a forrásszöveget is. A tanár végül néhány képet vetít a Petőfi-kör gyűléseiről és Rajk újratemetéséről.</p> <p><i>(Az első 45 perc vége.)</i></p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>A forradalmi események kirobbanását megelőző mozzanatok felvázolása</p> <p>Összefüggéslátás Együttműködés Logikus gondolkodás Empátia</p>	<p>Csoportmunka – kronológia készítése és következtetések megfogalmazása</p> <p>Frontális munka – csoportos szóforgó és bemutatás</p>	D2, D3, D4 (Eseménykártyák és forrásszövegek)	P3 (Kivetíthető képek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b A forradalom követelései</b>					
A	<p>A diákok párokat alkotnak. Minden pár megkapja a forradalom 16 követelését bemutató D5 mellékletet, és a sorban bejelölik azt az egy pontot, amelyikkel alaposabban foglalkoznak. A diákok megbeszélik, hogy vajon miért volt fontos az adott pont az egyetemisták számára. Pontról pontra haladva – a párok egyik tagja felolvassa a követelést, a másik pedig elmondja kettejük gondolatát arra vonatkozóan, hogy miért lehetett fontos az adott szempont.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>A forradalom fő törekvéseinek megismerése és az okok átgondolása</p> <p>Elemző gondolkodás Összefüggéslátás Kritikai gondolkodás</p>	<p>Páros munka – szándékok mozgatórugóinak közös kutatása</p>	D5 (Dokumentum)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/b A forradalom 13 napja</b>					
A	Minden tanuló húz egyet a forradalom napjaitól összeállított csoportkártyák közül. Az azonos dátumot húzóknak fognak együtt dolgozni. 13 kis csoport alakul. Egy-egy borítékban mindegyik megkapja a saját eseménykártyáit, az adott naphoz kapcsolódó képeket és térképvázlatokat, és néhány szöveges forrást. 1-1 A/2-es lap felhasználásával a csoportok elkészítik a napok képes krónikáit. A plakátok felkerülnek egymás mellé a falra. A szóvivők összegzik a nap legfontosabb történéseit, a többiek pedig szemelvényeket olvasnak fel a nap dokumentumaiból. A tanár közben képeket vetít, és ha van hangfelvétel, azt is bejátssza. Végül közösen megállapítják, hogy melyek voltak a 13 nap fordulópontjai. <i>(A 2-3. tanóra vége.)</i> 70 perc	Kis részletek feldolgozása révén átélhető közelségbe hozni az 56-os eseményeket  Igényesség Eszztétikai érzék Együttműködés Előadókészség	Csoportmunka – képes krónika készítése  Frontális munka – csoportbemutatók tanári kiegészítésekkel kísérvé	D6 (Csoportkártyák) D7 (Eseménykártyák)  D8 (Naplórészletek)  Kinyomtatott képek és térképek  13 db A/2-es lap Olló, ragasztó Ragasztógyurma	P4 (Kinyomtatható és kivetíthető képek) P5 (Kinyomtatható térképvázlatok) P6 (Hangdokumentumok)  P7 (Útmutató)
B	Az eseménytörténet rekonstruálása természetes módon egészülhet ki a helyi fontosságú mozzanatok felidézésével.				

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/c Egy polgár a forradalomban: Bibó István</b>					
A	Az osztályban ötfős csoportok alakulnak. Minden csoport megkapja a Bibó István 1956-os tevékenységét bemutató, öt részből álló szöveget, és a november 4-i nyilatkozatot. Mindenki elolvassa a maga szövegrészét, és elmagyarázza azt a csoport többi tagjának. A 3. rész ismertetése után valaki felolvassa a nyilatkozat szövegét. Végül a csoport megpróbál közösen válaszolni a kapcsolódó feladatlap kérdéseire. A csoportok sorban ismertetik gondolataikat az osztállyal.  25 perc	Egy autonómiáját tekintve példa értékű magatartás felmutatása	Kooperatív csoportmunka – mozaik, kerekasztal	D9 (Szöveg)	
<b>II/d Rendteremtés és megtorlás</b>					
A	A tanár a P8 melléklet anyagából válogatva mesél a korszakról, vagy felolvasható szemelvényeket ad a diákoknak, akik pódiumjáték-szerűen adják elő szövegeiket. (Ez a rész lehet kicsit ünnepélyes – emlékezés az áldozatokra.)  15 perc	A forradalom leverésének és a megtorlásnak a lírai bemutatása  Empátia Előadókészség	Frontális munka – tanári előadás  Vagy: egész csoportos pódiumjáték		P8 (Háttéranyag)
B	Az emlékezésbe mindenképp érdemes beemelni a helyi eseményeket és szereplőket.				



	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
<b>II/e A forradalom tablója</b>					
	<p>A tanulók párokat alkotnak. Minden pár kap egyet a foglalkozás elején készült fényképes portrékból. A rendelkezésre álló könyvek, lexikonok és az internet segítségével 8-10 soros ismertetőt ír a kép alá az adott személy 56-os tevékenységéről, és az ezért elszervedett büntetéséről. A tanár felkér egy párt a tabló szerkesztésére. A fényképes lapokat a szerkesztők felragasztják egy nagy papírra. A többiek közben üresen maradt helyekre kevésbé ismert áldozatok képeit, illetve az utcai harcokat megörökítő fényképek másolatait válogatják össze. Az elkészült tabló felkerül a falra a forradalom napjait bemutató lapok mellé.</p> <p style="text-align: right;">35 perc</p>	<p>Emléket állítani az 56-os forradalom hőseinek és áldozatainak</p> <p>Empátia Együttműködés Információkezelés Szövegalkotás Eszztétikai érzés</p>	<p>Páros munka – közös portrékészítés</p> <p>Egész csoportos munka – közös tabló-készítés</p>	<p>Lexikonok Segédkönyvek Internet</p> <p>Számítógép Nyomtató Fénymásoló</p> <p>Csomagolópapír Papíragasztó Olló</p>	
B	<p>A tablón helyet kell kapnia a település, illetve a szűkebb környezet áldozatainak is.</p>				
<b>III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés</b>					
<b>III/a Utóhang – Az események többlépcsős átértékelése</b>					
A	<p>A tanár megkér néhány jól olvasó diákot, hogy segítsenek a történet utolsó fejezetének megidézésében. Kiosztja közöttük a P10 mellékletből kiválasztott szövegeket, amiket felolvasnak, majd lejátssza a hangfelvételt.</p> <p style="text-align: right;">15 perc</p>	<p>A történet kontextusba helyezése</p> <p>Összefüggéslátás Politikai érzékenység</p>	<p>Frontális munka – tanári előadás</p> <p>Vagy: közös pódiumjáték</p>		<p>P9 (Háttéranyag) P10 (Hangfelvétel)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
<b>Az elkészült munkák utóélete</b>					
A	A tablók kithetők az iskola folyosójára az október–novemberi hónapokban, vagy beépíthetők más osztályok 56-os megemlékezéseibe.	A projekt eredményeinek megosztása másokkal	Iskolai kiállítás szervezése	Az elkészült tablók	
B	Ha a diákoknak kedvük van hozzá, digitális fényképezőgéppel végig fényképezhetik az elkészült tablókat, és összeállíthatnak belőle egy prezentációt, amit aztán mindenki megkaphat emlékébe.	A projekt eredményének a diákok számára való megőrzése	Kiscsoportos munka – fényképezés és prezentáció készítése	Digitális fényképezőgép Számítógép Power Point	

## Tanári segédletek

### *P1 Kinyomtatható és kivetíthető portrék*

Javasolt portrék:

Nagy Imre	Iván Kovács László	Angyal János
Tánczos Gábor	Pongrácz Gergely	Rácz Sándor
Bibó István	Losonczy Géza	Király Béla
Maléter Pál	Tildy Zoltán	Újhelyi Szilárd
Obersovszky Gyula	Gimes Miklós	Szabó János
Donáth Ferenc		Kopácsi Sándor

A képeket az internetről vagy könyvekből kimásolva kell összegyűjteni – kiegészítve a helyileg ismert kortársak képeivel. Ezzel a feladattal diákok is megbízhatók egy héttel a foglalkozás megtartása előtt.

A képeket olyan méretben kell kinyomtatni, hogy az A/5-ös lapokra, a név alá ragasztva, maradjon még elég hely a lapon a szöveges ismertető számára.

A kevésbé ismert arcok és nevek párosításánál valószínűleg segísége lesz szükségük a tanulóknak.

### *P2 Kivetíthető képek*

A tüntetések és az utcai harcok résztvevőiről

- 01 – Tüntető a Bem-szobornál – október 23.
- 02 – Tüntető a Kossuth téren – október 25.

### *P3 Kivetíthető képek*

A mindennapokról, a Petőfi-kör gyűléseiről, valamint Rajk László és társai újratemetéséről

- 03 – Megérkezett a Ferihegyi repülőtérre a Lufthansa első gépe
- 04 – A háztartási munkát megkönnyítő kisgépek – egyelőre csak plakáton
- 05 – Árleszállítás a Divatcsarnokban
- 06 – Az első sorozatban gyártott magyar televízió
- 07 – A DISZ Országos Leány és Fiatalasszony találkozásának emléklapja, 1956. június
- 08 – Menetjegyek elővétele – IBUSZ plakát
- 09 – Tardos Tibor közbekiabál a Petőfi-kör sajtóvitáján, 1956. június 27.
- 10 – Rajk László és társai újratemetése – a ravatal
- 11 – Rajk László és társai újratemetése –Rajk Júlia és fia
- 12 – Rajk László és társai újratemetése – Nagy Imre temetése

### *P4 Kinyomtatható és kivetíthető képek (külön mappában)*

A forradalom egyes napjaihoz kapcsolódó eseményekről

67 db fénykép és 29 röplap az MTI honlapjáról letölthető gyűjteményből – ezekből a helyi igények szerint lehet válogatni. A képek azonosításához jegyzéket a mappa tartalmazza.

### *P5 Kinyomtatható térképvázlatok*

A harcok helyszíneire és az egyes csapatmozgásokhoz kapcsolható térképvázlatok

6 db (külön mappában)

### *P6 Hangdokumentumok a forradalom napjaiból (külön mappában)*

- 01 – Az utolsó 24 óta története – október 26. Szabad Európa Rádió  
 02 – Nagy Imre beszéde – október 30. Kossuth Rádió  
 03 – Nagy Imre felhívása az ENSZ főtitkárához – november 4. Szabad Kossuth Rádió

*Forrásuk:*

Hangzó anyagok MTI  
 (<http://1956.mti.hu/Pages/Audio.aspx>)

### *P7 Útmutató – az események strukturálásához*

- Október 23. A forradalom kitörése
- Október 24–27. A fegyveres harc kibontakozása
- Október 28–31. A fordulat
- November 1–4. A forradalom bukása

Későbbi szakasz:

- A forradalom elfojtása és megtorlása – október 5-től

### *P8 Segédletek a megtorlás témaköréhez*

#### A) A rendteremtés krónikája

#### **November 4.**

A honvéd- és nemzetőr alakulatok, a felkelőcsoportok sok helyen harcba keverednek a szovjetekkel. Ahol a terepviszonyok ezt lehetővé tették, a felkelők a környező hegyekbe, erdőkbe húzódnak vissza (Pécs, Miskolc, Eger, Sátoraljaújhely, Keszthely és Tatabánya

környéke). Néhány napon belül azonban fel kellett adniuk a küzdelmet. A legtovább a Mecsekben tartották magukat.

#### **November 5.**

- Moszkvában a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatot hoz 44 millió devizarubel értékű árusegély Magyarországnak juttatásáról.
- A szovjetek elfoglalják a Magyar Rádió épületét.
- A Corvin közt hajnalban kiürítik a felkelők. 13 órakor megindul a szovjet támadás a Corvin köz és a Kilián laktanya ellen.
- A szovjet hatóságok letartóztatják Kopácsi Sándort. Megkezdődik a felkelésben, a szovjetellenes harcokban és a forradalmi szervek munkájában részt vevők letartóztatása.
- Több ezren lépik át az osztrák–magyar határt. Ausztriában táborokat állítanak fel a menekültek befogadására.

#### *November 5. Naplórészlet*

... Sikerült a rádiót valami egészen szokatlan hullámhosszon fogni. Kádár János beszélt a munkás-paraszt forradalmi kormány nevében. Az orosz seregek főparancsnoka azt a felhívást intézte a lakossághoz, hogy neki nem kell Magyarország földje és terménye, ő segíteni jött ide.

Egész délelőtt csirkét pucoltunk és mosogattunk. De legalább elment az idő, és nem volt olyan gyötrelmes a nap, hogy folyton az eseményekre kelljen gondolni.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnokának

## 1. sz. parancsa

Budapest, 1956. november 6.

A szovjet csapatok a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kérésére ideiglenesen bevonultak Budapestre, hogy testvéri segítséget nyújtsanak a magyar népnek szocialista vívmányai megvédésében, az ellenforradalom leverésében és a fasiszta veszély elhárításában

Budapest rendjének és normális életének helyreállítása céljából  
**megparancsolom:**

1. Azok a személyek, akiknél fegyver van, haladéktalanul, de legkésőbb f. évi november 9-én 17 óráig szolgáltatassák be a szovjet katonai alakulatoknak. A fegyverüket leadó személyeket nem vonják felelősségre.

Azokat a személyeket, akik a fent megjelölt határidőig nem szolgáltatják be fegyverüket, fegyvert rejtegetnek, szigorúan felelősségre vonják.

2. 1956 november 7-től Budapest területén az utcán közlekedni csak reggel  
7 órától este 19 óráig szabad.

Mindenki köteles feltétlenül engedelmeskedni a szovjet katonai parancsnokság járőreinek és ellentmondás nélkül teljesíteni azok utasítását és parancsát.

3. Felhívjuk a gyárak, üzemek, a közlekedési, közszolgáltatási és egyéb vállalatok és hivatalok munkásait és alkalmazottait, hogy vegyék fel a munkát. Azokat a személyeket, akik bármilyen módon akadályozzák a munkásokat és alkalmazottakat a munka felvételében, felelősségre vonják.

4. A helyi hatalmi szervek biztosítsák a lakosság élelmiszer és tüzelőellátását. A szovjet katonai parancsnokságok ehhez minden segítséget megadnak a helyi közigazgatási szerveknek. Az összes élelmiszerüzletet ki kell nyitni, hogy biztosítani lehessen Budapest lakosságának folyamatos élelmiszerellátását. Az üzletek nyitvatartási ideje: reggel 8-tól este 18 óráig. Az élelmiszer és tüzelőanyagot szállító vasúti és gépjárművek éjjel-nappal közlekedhetnek (külön engedéllyel).

Felhívom Budapest összes dolgozóját, hogy segítsék a helyi közigazgatási szerveket és a szovjet csapatokat a közrendnek és a város normális életének helyreállításában és biztosításában.

A budapesti szovjet katonai egységek városparancsnoka

*Grebennyik K.*  
gárdavezérőrnagy

**November 6.**

- A szovjet csapatok felszámolják a Széna téri, gellérthegyi és az óbudai Tímár utcai felkelőcsoportokat.
- Szolnokról késő este elindul a Kádár Jánost és kormánya több tagját Budapestre szállító páncélos menetoszlop.
- Moszkvában, az SZKP KB Elnöksége ülésén megvitatják a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága felhívás-tervezetét.

*November 6. Naplórészlet*

Délelőtt pingpongoztunk egy kicsit, délután a harmadik emeletről néztük a csatát. A mieink a Várba szorultak, a Levéltárból, a Hadtörténeti Múzeumból és a házakból tüzeltek. Az orosz ágyúk a Gellérthegyen és a Vár alatt voltak elhelyezve. Hosszú lövöldözés után kigyulladt a levéltár. Kísérteties látványt nyújtott a sötétben égő épület. Pesten is nagyon ég valami.

**November 7.**

- Hajnalban szovjet harckocsikon megérkezik Szolnokról a Kádár-kormány több tagja. A Parlamentben alakítják ki az új hatalmi központot.
- A Várban közel 300 felkelő behúzódik az Országos Levéltár épületébe. A szovjetek bekerítik őket, majd tankokkal és nehéztüzérséggel támadást indítanak ellenük. Leég a levéltár tetőszerkezete.

**November 8.**

- Országszerte tiltakozó sztrájkok vannak.
- Az ENSZ rendkívüli közgyűlésén a Kádár-kormány megbízottja érvénytelennek minősíti a Nagy Imre-kormány korábbi üzeneteit, és tiltakozik a magyar kérdés tárgyalása ellen.

**November 9.**

- Megkezdődik a Honvéd Karhatalom szervezése.
- Megjelenik a Tiszti Nyilatkozat aláírásáról szóló rendelet. Ennek értelmében csak az maradhat a Néphadsereg tisztje, aki támogatja a Kádár-kormányt, és egyetért a szovjet csapatok behívásával.
- A szovjet hadsereg általános támadást indít az utolsó fővárosi forradalmi csomópont, Csepel elfoglalására.
- A kormány ülésén döntés születik arról, hogy 1957. január 1-től 8-15%-os béremelést hajtanak végre, és megszüntetik a gyermektelenségi adót.

**November 11.**

- Csepel elfoglalásával a szovjet csapatok a fővárosban felszámolják a fegyveres ellenállást.

November 11-éig összesen 3773 főt tartóztattak le. Két nappal később ez a szám már 4056 volt. Közülük 700 főt katonai őrizettel kárpátaljai börtönökbe szállítottak.

*November 28. Naplórészlet*

Már második napja a Petőfi romeltakarító brigádban dolgozom. Sáciék ötletére iratkoztunk be, és jól érezzük magunkat. Akárhogy is történt, élni kell. A romokat el kell takarítani. Tegnap még meglehetősen szervezetlen volt a dolog, Ma már jobban ment, több lapátunk és autónk volt...

**B) Sortüzek és megtorlás**

December első felében a társadalomnak még volt ereje arra, hogy kifejezze ellenállását. Mindenfelé tüntetések zajlottak. Ezek több-



ségét lőfegyver használata nélkül oszlatták szét. De több esetben előfordult, hogy a karhatalmisták a tömegbe lőttek.

December 8., Salgótarján – Egy szemtanú visszaemlékezéséből:  
 „... és egyszer csak egy reccsenés, mint amikor egy gyújtózsínór-  
 nak a végét meggyújtják, és a sercegés végighalad, csak azt lát-  
 tam, hogy az orosz katonák, akik kezében le volt eresztve a fe-  
 gyver, hirtelen fölrántják és már lőnek is...láttam, hogy az orosz  
 katonák közül volt, aki előre, és volt, aki földre lőtt... Három irá-  
 nyba lőttek az oroszok, ez biztos. Ki-ki lelkiismerete szerint...Az  
 oszlop mögül, ahogy kinéztem, rávillant a tekintetem a harckoc-  
 sira. A löveg csövét, az ágyúcsövet le-föl mozgatta. Ahogy följebb  
 néztem, a léghárító puska – ami a torony tetejében van – csöve  
 elkezdett villogni. És a fejem fölött másfél méterre, ... egy három-  
 méteres szakaszon végighúzott a sorozat az épület falán... Ahogy  
 elhallgattak a fegyverek, visszamentem a térre, ami úgy nézett  
 ki, mint amikor az ember kukoricával megszórja az utat. Csak itt  
 most emberek feküdtek egymás hegyén-hátán, és nagy volt az  
 ordítózás, kiabálás. Azt is láttam, ahogy menekülnek, rohantak át  
 a kisvasúti sínpáron, de még akkor is lőttek. Akkor már a tanács  
 ablakából.”

(Forrás: 1956 krónikája, 203. o.)

### A megtorlás jogi háttere

1956. évi 22. sz. törvényerejű rendelet (november 12.)  
 Lehetővé tette, hogy az ügyész vádirat benyújtása nélkül bíróság  
 elé állítsa a vádlottat – gyilkossággal, szándékos emberöléssel,  
 gyújtogatással, rablással, illetve fosztogatással, továbbá lőfegyver  
 jogtalan használatával elkövetett bűntettek esetében –, ha a vád-

lottat tetten érték, vagy a bizonyítékok nyomban a bíróság rendelkezésére álltak.

1956. évi 28. sz. törvényerejű rendelet – **a rögtönbíráskodási eljárásról** (december 11.)

A jogszabály lehetővé tette, hogy bizonyos – előre meghatározott – cselekmények ellen gyorsított eljárással igen súlyos, gyakran halálos ítéleteket hozzanak, s azokat rövid időn belül végre is hajtsák. A rendelet indoklása:

„Az a körülmény, hogy nagy mennyiségű lőfegyver van ellenforradalmi elemek, hivatásos bűnözők, felelőtlen zavarkeltől és fegyvertartásra nem jogosult más személyek birtokában, akadályozza a rend helyreállítását, és veszélyezteti az állampolgárok személyi, valamint vagyonszükségletét. Népköztársaságunk ellenségei fegyverek birtokában gyilkosságok elkövetésétől sem riadnak vissza, és megfélemlítik azokat a becsületes dolgozókat, akik békés alkotómunkájukkal egész népünk érdekeit kívánják szolgálni. A becsületes dolgozók joggal követelnek hathatós intézkedéseket ennek a túrhetetlen állapotnak megszüntetése érdekében.”

A rögtönbíráskodás hatálya az alábbi bűncselekményekre terjedt ki:

„gyilkosság, szándékos emberölés, gyújtogatás, rablás (fosztogatás), közérdekű üzemek vagy a közönség életszükségletének ellátására szolgáló üzemek szándékos megrongálásával elkövetett bűntett... , ezeknek a bűntetteknek a kísérlete, lőfegyver, lőszer, robbanószer, illetőleg robbanóanyag engedély nélküli tartása.”

A nagy sietség miatta néhány részlet kimaradt a rendeletből. Ezeket két nap múlva új rendelettel pótolták (1956. évi 32. sz. tvr. – a büntetés meghatározása)



„A rögtönítélő bíróság, ha a terheltet a rögtönítélő eljárás alá tartozó valamely bűncselekményben bűnösnek nyilvánítja, ítéletében egyúttal halálbüntetést szab ki.”

„... ha a köznyugalom helyreállítása és a társadalom rendjére védelme halálbüntetés alkalmazását nem teszi szükségessé, a rögtönítélő bíróság halálbüntetés helyett tíztől tizenöt évig terjedő büntetést szab ki.”

„a kegyelmi kérvénynek a büntetés végrehajtására nincs felfüggesztő hatálya, a büntetést az ítélet kihirdetésétől számított 2 órán belül végre kell hajtani.”

(*Idézi: 1956 krónikája 204. o.*)

December 15-én meg is hozták az első statáriális ítéletet.

### **C) Nagy Imrének és társainak a sorsa**

**Részletek különféle hivatalos nyilatkozatokból** (1956. november – 1957. április)

(*História, 1989. 4–5. 60. o.*)

„Nekem, aki miniszter voltam Nagy Imre kormányában, teljes nyíltsággal meg kell mondanom, hogy személyes meggyőződésem szerint sem Nagy Imre, sem politikai csoportja nem akarta az ellenforradalmi rendszert tudatosan segíteni.”

(*Népszabadság, 1956. nov. 12., Kádár János beszéde*)

„Kádár János, a kormány elnöke a küldöttségeknek kijelentette, hogy Nagy Imrét nem tartja olyan embernek, aki tudatosan segítette volna az ellenforradalmat, hanem elsodorták az események. Nagy Imre nincs letartóztatva. Saját elhatározásából hagyta el a Parlament épületét, és sem a kormány, sem a szovjet csapatok nem

kívánják korlátozni mozgásszabadságát. Csak tőle függ, hogy részt vesz-e a politikai életben.”

(*Népszabadság, 1956. nov. 14., Munkásküldöttségek Kádár Jánosnál*)

„... az ügy jugoszláv vonatkozású diplomáciai részét lezárva, Nagy Imre és társai eredeti, saját kívánságát figyelembe véve lehetővé tettük, hogy elhagyják a Magyar Népköztársaság területét... november 23-án Románia területére távoztak. Mi ígéretet tettünk, hogy velük szemben – az általuk utólag is elismert – múltbeli súlyos cselekményeiért büntető eljárást nem indítunk. Ezt be is tartjuk. Távozásukat sem tekintjük örök időkre szólónak.”

(*Népszabadság, 1956. nov. 27., Kádár János beszéde*)

„Az októberi események keletkezésében és azok tragikus fordulatában súlyos szerepet játszott a korábbi években kialakult és állandóan növekvő pártellenzéknek az a szárnya is, amely Nagy Imrét és Losonczy Gézát választotta zászlajául. A pártellenzék e csoportjának tevékenysége pozitívnak tekinthető mindaddig, amíg harcuk – az egész ellenzékkel együtt – a Rákosi-Gerő klikk politikája ellen irányult.”

(*Népszabadság, 1956. december 8.*)

„Szilárdan el kell határolnunk magunkat a Rákosi-féle szektás politikájától, és nem kevésbé a Nagy Imre–Losonczy-csoport osztályáruló politikájától.”

(*Népszabadság, 1957. jan. 31., Kádár János beszéde*)

„Mi leszámoltunk és leszámolunk a Rákosi-féle szektarianizmussal is, amely a tömegektől szakította el a pártot, leszámoltunk és leszámolunk a Nagy Imre-féle osztályárulással is, amely az összes dolgozóktól elszakította a pártot, és az ellenforradalom prédájának dobta oda a népet.”

(*Népszabadság, 1957. febr. 5., Kádár János beszéde*)

„Párttagságunk egyre világosabban látja a Nagy Imre–Losonczy-csoport áruló tevékenységét, és az a véleménye, hogy sikeres előrehaladásunk előfeltétele a jövőben is az lesz, hogy e csoport anti-marxista nézeteit véglegesen felszámoljuk.

(*Népszabadság*, 1956. febr. 28., az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának február 26-i határozata)

1957. április 4-én a külföldi sajtó képviselői előtt tett nyilatkozatában Kádár János kijelenti: „Nem lesz per Nagy Imre ellen, jöllehet helyzete kényes.”

(*Az igazság a Nagy Imre ügyben*, Bp. 1989. 16. o.)

### Nagy Imréék elhurcolása és pere

November 4-ének hajnalán Nagy Imre rövid rádióbeszédben jelentette be, hogy a szovjet csapatok támadást indítottak a főváros ellen. A reggeli órákban családjának tagjaival, több munkatársával és azok hozzátartozóival a jugoszláv nagykövetségen kapott menedékjogot. A következő 18 nap folyamán tárgyalások folytak a Kádár-kormány és a jugoszláv vezetők között Nagy Imréék további sorsáról. Kádár követeléseit – Nagy és Losonczy mondjon le, ismerjék el a „Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány” legitimitását, gyakoroljanak nyilvános önbírálatot, és adjanak írásos garanciát arra, hogy nem lépnek fel az új kormány ellen – Szoldatics jugoszláv nagykövet közvetítette Nagy Imrének, aki valamennyi követelést visszautasította. Miután Kádárék sértetlenséget ígértek a menekülteknek, a jugoszláv kormány beleegyezett, hogy a csoport elhagyja a nagykövetség épületét, és menedékjogot adott nekik Jugoszlávia területén. Kádár november 21-én elfogadta a jugoszláv nyilatkozatot, ezután pedig a Nagy Imre-csoport úgy döntött, hogy távozik a nagykövetségről és hazatér. November 22-én kora este egy autóbusz szállította volna haza a családokat, de ehelyett a mátyásföldi

szovjet parancsnokságra vitték őket, másnap pedig egy szovjet katonai repülőgépen Romániába szállították a csoportot.

Miközben a forradalom leverését követő terrorhullám egyre erősödött, és megkezdődtek a koncepciók perek, a Kádár-féle vezetésen belül és a kommunista országok vezetői között viták folytak arról, hogy Nagy Imrét politikai vagy bírói ítélettel sújtsák-e. Emellett magyar és román tisztségviselők több ízben is megpróbálták a Bukaresthez közeli Snagov párttüdülőjében házi őrizetben tartott Nagy Imrét rábírní arra, hogy fogadja el Kádárék 1956 novemberében támasztott követeléseit. A csoport vezető tagjait 1957 nyarán hozták haza, de a magyar és a szovjet vezetés ekkor még nem szánta el magát véglegesen a Nagy Imre-per megindítására, noha a kihallgatások folytak; a vádemelés végül 1958. január 28-án történt meg. A tárgyalás február 6-án kezdődött, majd hamarosan – a tanácsvezető bíró, Radó Zoltán betegségére való hivatkozással – félbeszakadt. Márciusban Kádár János Belgrádban találkozott Joszip Broz Titóval, aki megpróbálta rávenni arra, hogy a lengyel Gomulkához hasonlóan próbáljon némileg önállóbb politikát folytatni. Áprilisban Nyikita Hruscsov látogatott Magyarországra, és egy beszédében megdicsérte Kádárt, amiért nem akart – Titóhoz hasonlóan – jobb viszonyba kerülni a „nyugati imperialistákkal”; június elején Hruscsov Szófiában kapitulánsnak és árulónak bélyegezte a Nagy Imre-csoportot. Ezután, június 9-én folytatódott a per, immár a sztálinista vérbíró, Vida Ferenc vezetésével. Hat nappal később, június 15-én, vasárnap késő délután hirdettek ítéletet. Nagy Imrét és vádlott-társait (Donáth Ferencet, Gimes Miklóst, Tildy Zoltánt, Maléter Pált, Kopácsi Sándort, Szilágyi Józsefet, Jánosi Ferencet és Vásárhelyi Miklóst) bűnösnek találták a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben”, Nagy Imrét hazaárulásban, Kopácsit és Malétert katonai zendülésben is. Nagy Imrét, Gimes Miklóst és Maléter Pált halálra, Donáth Ferencet 12 évi, Tildy Zoltánt 6 évi, Kopácsi Sándort életfogytiglani, Jánosi Ferencet 8 évi, Vásárhelyi Miklóst 5 évi börtönre ítélték. Szilágyi Jó-

zsef ügyét korábban különválasztották, és őt egyéni perben ítélték halálra; 1958. április 24-én végezték ki. A Nagy Imre-per vádlottja volt Losonczy Géza is, ő azonban 1957. december 21-én a börtönben tisztázatlan körülmények között meghalt. Nagy Imrét, Gimes Miklóst és Maléter Pált 1958. június 16-án hajnalban a Kozma utcai Gyűjtőfogház udvarán kivégezték. A holttesteket Budakeszi környékén ásták el, majd 2-3 évvel később a rákoskeresztúri köztemető legtávolabbi, gondozatlan 301-es parcellájában, más kivégzettek között, jeltelen sírban temették el.

(A Britannica Hungarica szócikke alapján)

### *P9 Segédletek a forradalom többlepcsős átértékelésének bemutatásához*

A Népszabadság 1956. november 23-ai cikke

#### **Október 23-ra emlékezünk**

Emlékezzünk a mai napon rájuk – a hősökre –, akik egy hónapja minden becsületes magyar akaratát együvé fogva életüket tették rá, hogy meghallja végre a világ: a magyar népnek elege volt a Rákosi–Gerő-féle uralomból. Nagy ár volt érte fiatal életük, de hősi haláluk egy egész nemzet szabadságának záloga lett. A magyar nép ezért híven őrzi, szívébe zárja emléküket és nem feledi a bűnös múltat, amelyből minden békés erőfeszítés ellenére végül is csak egy nagy nemzeti mozgalom ezrek és ezrek halála árán válthatta meg a magyar népet.

A mai nap a nemzet megemlékezésének és tiszteletének ünnepe mindazért, amit egy hónappal ezelőtt a tiszta ügyért, a magyar nép felemelkedéséért indult mozgalom ifjú harcosai zászlójukra tűztek. Erősítsen meg bennünket ez az ünnep abban, hogy a Rákosi–Gerő-féle önkény ellen, az ország függetlenségéért, a párt és a szocializmus ügyének tisztaságáért, az igazi munkáshatalomért, a paraszti biztonságért, az értelmiség, az írók jó ügyéért harcoló ifjak célkitűzéseit ebben az országban minden becsületes embernek támogatnia kell.

Legyen ennek az elhatározásnak, az október 23-i mozgalom tiszta céljaiért való tettekészségünknek méltó kifejezése, hogy ma, november 23-án délután 2 és 3 óra között néma tisztelettel adózzunk a nemzeti mozgalom hőseinek.

(Forrás: 1956 krónikája, 189. o.)

Az 1980-as évek második felében kibontakozó ellenzéki mozgalom – főként a forradalom, majd a kivégzés 30. évfordulója után – egyre határozottabban követelte Nagy Imre és társai rehabilitálását, valamint méltó újratemetését. Kádár János pártfőtitkársága idején az ügy nem lehetett nyilvános vita tárgya, de utóda, Grósz Károly 1988 nyarán már felvetette, hogy a kivégzettek családjának körében sor kerülhet az újratemetésre anélkül, hogy a hatalom átértékelné 1956 miniszterelnökének szerepét. A szocialista rendszer mind gyorsabb felbomlása oda vezetett, hogy 1989 februárjában a Magyar Szocialista Munkáspárt egyik vezetője, Pozsgay Imre az 1956. október–novemberi eseményeket népfelkelésnek nevezte. Az ezt követő, párton belüli viták tovább folytak, de ekkor már nyilvános, ünnepélyes temetésre készült a Történelmi Igazságtétel Bizott-

sága vezette mozgalom. A sírokat és a kivégzettek maradványait azonosították, 1989. június 16-án a Hősök terén több mint kétszáz-ezer ember – köztük Németh Miklós miniszterelnök – jelenlétében megtartották Nagy Imre, Gimes Miklós, Losonczy Géza, Maléter Pál, Szilágyi József és „az ismeretlen forradalmár” gyászszerartását, majd a 301-es parcellában újratemetését. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1989. július 6-án – csaknem ugyanabban az órában, amikor meghalt Kádár János – törvénytelennek nyilvánította a Nagy Imre és társai elleni pert, és kimondta valamennyi vádlott ártatlanságát.

(A Britannica Hungarica szócikke alapján)

*P10 Hangfelvétel – 1957. május 1. (külön mappában – 04)*